891.79
Uk7
Obl

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

ELIAS CZAYKOWSKY
COLLECTION OF
UKRAINIAN CULTURE

891.79
Uk7
Obℓ

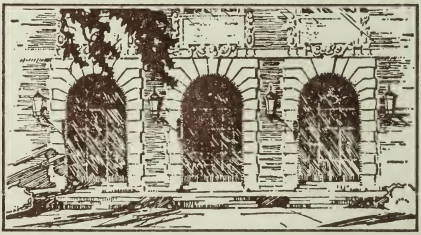

CENTRAL CIRCULATION AND BOOKSTACKS

The person borrowing this material is responsible for its renewal or return before the **Latest Date** stamped below. **You may be charged a minimum fee of $75.00 for each non-returned or lost item.**

Theft, mutilation, or defacement of library materials can be causes for student disciplinary action. All materials owned by the University of Illinois Library are the property of the State of Illinois and are protected by Article 16B of *Illinois Criminal Law and Procedure*.

TO RENEW, CALL (217) 333-8400.

University of Illinois Library at Urbana-Champaign

SEP 0 9 1999

AUG 1 7 1999

When renewing by phone, write new due date below previous due date. L162

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign Alternates

https://archive.org/details/blakytnatroianda00ukra

№ 239—240

ЗАГАЛЬНА БІБЛЇОТЕКА

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(ЛАРИСА КОСАЧ-КВІТКА)

БЛАКИТНА ТРОЯНДА

ДРАМА

ЛЯЙПЦІҐ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ
головні склади:
BERLIN W 62 / ЛЬВІВ / WINNIPEG MAN. (Canada)

ДОСІ ПОЯВИЛИСЯ ОЦІ КНИЖ

1—6а. **Лепкий Б.**, Начерк історії української літ
(до нападів Татар). І., нове ілюстроване вид
7. **Левицький-Нечуй Ів.**, Запорожці.
8. **Ляфонтен Ж.**, Байки (в 4 образками).
9—11. **Карпенко-Карий**, Суєта, нове видання.
12—14б. **Крушельницький Антін**, Іван Франко,
(Літературні характеристики укр. письмен
15—16. **Руданський С.**, Сьпівомовки (зі вступ. Ле
17. **М. Вовчок**, Девять братів і десята сестри
18—20. **Ахеліс Тома, др.**, Начерк соціольогії.
21. **Мамін-Сибіряк Д. Н.**, Чутлива совість.
22—23. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть
24—25. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть
26—27. **Кміт Юрій**, В затінку й на сонці оповіда
28—29а. **Збірник** народніх пісень і дум.
30—33а. **Чайківський Й.**, Всесв. історія І, стар. віки (з
34. **Кіплінґ Р.**, От собі казочки (з двома ілюс
35—36. **Кіплінґ Р.**, От собі сторійки (з трома ілюс
37. **Бернзон Б.**, Новоженці, комедія в двох ді
38—39. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть
40. **Езоп**, Байки.
41—43б. **Барвінський В.**, Скошений цвіт, повість.
44—47. **Раковський Ів. др.**, Психольоґія, І.
48. **Андреєв Л.**, Три оповідання.
49—50. **Карпенко-Карий**, Хазяїн, комедія.
51. **М. Вовчок**, Сестра, Козачка, Чумак (опо
52. **Бернзон Б.**, Понад сили, драма.
53—56. **Чайківський Й.**, Всесвітна історія II, се
57—59. **Ніцше Фр.**, Так мовив Заратустра. Часть IV
60. **М. Вовчок**, Від себе не втечеш (оповіда
61—62. **Ібзен Г.**, Будівничий Сольнес, драма.
63—64. **Гоголь М.**, Тарас Бульба, повість (з ілюс
65. **Руданський С.**, Цар-соловей, поема-казка
66. **Молієр Ж. Б.**, Лікар-шуткар, жарт у 1 дії
67. **Котляревський Ів.**, Наталка Полтавка, у
68—72. **Чайківський И.**, Всесвітна історія III, н
73—74. **Николишин Д.**, Розладдє, драма.
75. **М. Вовчок**, Кармелюк, Невільничка (опові
76—77. **Ґеновефа**, опов. (з образк.).
78. **Куліш П.**, Орися, Дівоче серце, Січові гос
79. **Кобилянська Ольга**, Некультурна, новел
80. **Кобилянська Ольга**, Valse mélancolique.
81—84. **Франс Ан.**, На білих скалах, повість.
85—86. **Толстой, Л.**, Живий труп, драма.
87—91. **Барвінський О.**, Спомини з мого життя,
92. **Яричевський С.**, Княгиня Любов, драма.
93. **М. Вовчок**, Сон, Одарка, Чари, Ледащиця.
94—98. **Лепкий Б.**, Начерк іст. україн. літер., книж
99. **М. Вовчок**, Інститутка.
100—103. **Антонович В.**, Коротка історія Козаччини.
104. **Аверченко**, Гуморески.
105. **Барвінок Г.**, Русалка.
106—107. **Лепкий Б.**, М. Шашкевич (Літ. хар. укр. пи
108—110б. **Куліш П.**, Чорна Рада, повість.
111. **Толстой Л.**, Полонений на Кавказі, правд

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(Лариса Косач-Квітка)

БЛАКИТНА ТРОЯНДА

ДРАМА

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КИЇВ — БЕРЛІН
Kurfürstenstrasse 83

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Ukrainska Knyharnia
58—660 Main Street
Winnipeg Man.
(Canada)

Книгарня Наукового
Тов. ім. Шевченка
у ЛЬВОВІ
Ринок 10

Ukrainian Bazaar
2248 Grayling Ave.
Detroit, Mich.
(U.S. of America)

Printed in Germany

К. Ґ. РЕДЕР, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІҐУ.

891.79
Uk7
Obl

БЛАКИТНА ТРОЯНДА

ДРАМА В 5 ДІЯХ

ДІЄВІ ЛЮДИ:

Любов Олександровна Гощинська — панна, сирота 25 літ.

Олімпіяда Івановна Колчевська — її тітка, стара вдова, живе при ній.

Орест Михайлович Груїч—молодий письмовець, недавно скінчив університет.

Марья Захаровна Груїчева—його мати, не дуже стара, енергійна на вид жінка.

Сергій Петрович Мілевський—bonvivant, середнього віку, в часі „других молодощів“.

Олександра Вікторовна (Саня) Крашева—молода панна, учениця музикальної школи, товаришка Любови.

Острожин—літератор, журналіст, старший по виду ніж по літах.

Андрій Борисович Крицький — студент кінчаючий, товариш Любови.

Яков Григорович Проценко — старий лікар, приятель Любови і її тітки.

Психіятр—молодий лікар на водах.

Панночка 1-ша.

Панночка 2-га.

Хлопчик } вуличні діти.
Дівчинка }

ДІЯ ПЕРША.

Хата Гощинської, салон. Убраний не убого, але й не дуже розкішно, тільки фантастично, без великої симетрії; двері й вікна з драпіровками. Піяніно, мольберт, картини, бюсти і статуетки, консолі, квітки, вазони і букети; багато книжок і чимало дрібниць. Свічадо теж задрапіроване і прикрашене плющем; вишиваних клаптиків і серветочок зовсім нема. Загальний тон убрання темно-червоний. Окрім картин на стіні висить зброя, пістолі, ножі і т. и. Посередині скляні двері на ґанок; вихід в сад; ними входять знадвору в хату; по ліву руку від них при стіні велика скляна шафа з книжками, здебільшого товстими, в палітурках; по праву— етажерка, теж з книжками здебільшого в гарних оправах. В лівій стіні двері в столову, на правій теж двері — зимовий вихід. На авансцені, праворуч,— круглий столик перед канапкою, на ньому великий букет і журнали та газети. Крісла біля нього; віддалік серед сцени крісло-колиска, ліворуч, теж на авансцені, менший столик, на ньому альбом з фотографіями. Піяніно трохи в глибині, не при самій стіні; на ньому зверху лежить багато нот в неладі, воно одкрите і зшиток нот покинутий після грання; біля нього консоль з тропічною рослиною. Праворуч, в глибині, камін, заслонений мальованим екраном: на каміні оригінальні кухлі і чималий старосвітський дзигар.

ВИХІД І.

Олімпіяда Івановна і пані Груїчева сидять по-за більшим столом. Олімпіяда Івановна щось плете, а Груїчева розкладає пасьянс.

Олімп. Ів. (насуплена. невдоволена, поглядає на дзигар, сердито здвигає плечима). Сьома година! Так і єсть! Ет, бог зна що!

Груїчева. От журитесь ви, Олімпіядо Івановно, а я вже привикла до тих гулянок.

Олімп. Ів. Та ви думаєте, чого я турбуюсь? Того, що, борони боже, потопляться? Ні, з таким гребцем, як ваш Орест, цього не страшно, а тільки чи Любочці-ж при її здоров'ї...

Груїчева. А що, хіба вона слаба?

Олімп. Ів. Та ні, богу дякувати; та все-таки лікарі лякають—бережіть її, кажуть. Чи я-ж би її не берегла? Та коли-ж як насупить брови, нестотно, як покійна мати її, та скаже: „не мучте ви мене!“ то у мене й руки опустяться. Ну, що їй скажеш?

Груїчева. Та вже звісно, ви її змалку балуєте.

Олімп. Ів. А що-ж з нею робить? Правду кажучи, тільки й її, що погуляє бідна дитина... може так де й щастя своє знайде, а то що-ж сидіти, як замурованій. Товариство тільки у неї таке, не подобається мені. Отой підтоптаний Мілевський, та фертик Пронський (крутить головою) чистий цуцик. А отого, як вона називає, товариша її, знаєте, Крицького, то я просто боюсь: ще яку халепу наведе! І що то тепер повелось: товариш, товаришка. По-моєму, жінка жінкою, а мужчина мужчиною; яке там товаришування? Ну, я не кажу, приміром, друзі дитячих літ, от як ваш Орест...

Груїчева (холодно). Та що-ж Орест? (Складає карти). Це якийсь зачарований пасьянс, ніяк не виходить!

Олімп. Ів. (поглядає на неї скоса, стискає губи і поводить головою; потім дивиться на дзигар). Ні,

далебі, вони міри не знають, це-ж просто... (Робить широкий жест рукою).

В одчиненому вікні, ліворуч від середніх дверей, з'являється Любов; вона лукаво поклала палець на уста, а другою рукою киває комусь, щоб мовчав. Їй за букетом не видно пані Груїчеву.

Любов. Тіточко, де ваш ареопаг? Перед ким ораторствуєте?

Олімп. Ів. Що? Ах, Любочка! Нарешті! Ну, як-же можна?..

Любов. Ні, ні, ні не слухаю! (Махає руками, сміється і відступає од вікна; за сценою чутно її голос: „Панове, ходімо в хату.")

ВИХІД II.

Входять в середні двері Любов, Орест, Мілевський, Саня, Острожин.

Любов (обійма тітку). Здорові, тіточко, де-ж ваш ареопаг?

Олімп. Ів. (цілує, але все хмуриться). Ет, страмилася-би!

Товариство вітається тим часом з п. Груїчевою.

Груїчева (до Ореста, що вітається з нею). Чого це ви так довго барились? Олімпіяда Івановна тут уже боялась...

Орест. Та чого-ж боятись? Це не первина!

Любов (до пані Груїчевої, поки товариство вітається з Олімп. Іван.). А, це ви, дорога Маріє Захаровно, справляєте роль грізного судьбища? (Вітається з нею).

Груїчева. Ні, я нікого не сужу, а певно якби судила, то не так лагідно, як ваша тіточка.

Любов (до Олімп. Іван.). Це так якось вийшло, ми сіли на мілизну, поздоров боже оцих панів. (Показує на Мілевського і Острожина).

Мілевський. Мене?

Острожин. А я-ж тут при чому?

Саня (до Острожина). Іменно—„при чому“?

Любов (кидається в крісло-колиску й приймає втомлену позу). Ух, скільки ми гребли! Нам з Орестом належить надгорода за рятунок погибаючих на водах. Правда, Оресте?

Орест. Моя мама і Олімпіяда Іваповна, здається, зовсім иншої думки.

Груїчева. Про нашу думку не дуже-то хтось дбає!

Олімп. Ів. Авже-ж, хтось-би пам'ятав про стару тітку!

Острожин (тим часом підходить до столу, переглядає газети і журнали, далі ходить по хаті, роздивляється на картини і зброю). У вас оригінальна хата, в ній є щось... moderne!..

Мілевський. Страх люблю цей вираз; у ньому все поміщається...

Любов. Тіточко, дайте нам краще матеріяльної страви замість духовної, бо коли всі так голодні, як я... Ах! (Закида руки за голову).

Олімп. Ів. (дивиться на неї і хитає головою). От балувана!

Любов. Хто-ж винен, тіточко?

Олімп. Ів. махає рукою і подається до дверей праворуч.

Груїчева. Пождіть, Олімпіядо Івановно... бувайте здорові, я вже йду. А ти, Оресте?

Орест (нерішучо). Та я...

Любов. Ні, Оресте, ви зостаньтесь!.. Ви-ж нічого не маєте проти, Марьє Захаровно?

Груїчева. Це його діло, я тільки думала, що пізно,—там обід...

Любов. У нас пообідає. Згода?

Орест. Спасибі; так я зостанусь, мамо: я хутко прийду. А втім, як запізнюсь, то ти не жди.

Груїчева. Як уважаєш. Бувайте здорові. (Вклоняється всім, а Любі подає руку; з Олімп. Іван. цілується і виходить в середні двері. Олімп. Іван. виходить праворуч).

ВИХІД III.

Ті-ж без Олімпіяди Івановни і п. Груїчевої.

Мілевський (спиняється перед завішеним мольбертом). Любов Олександровно, можна подивитись на ваш малюнок?

Острожин (здалека поглядаючи на картину). А? Ви малюєте? Може нової якої школи тримаєтесь?

Любов. Куди там „школи“! Я малюю як раз настільки, щоб повіситись.

Орест. Як це?

Любов. А так, пам'ятаєте, в одному романі Золя маляр вішається з розпачу, бо не може барвами змалювати свій ідеал. Отож, я знаю, що треба малювати, та не знаю як, хисту бракує!

Орест. Що-ж навчитесь іще. Ви ж не так давно почали.

Любов (махає рукою) Шкода, на це треба витривалости—не моєї.

Мілевський (дивлячись на картину). Чого-ж ви так? Це дуже мило...

Любов. Именно! (Підходить до піяніно і бере скілька акордів, не сідаючи).

Острожин. Заграйте що-небудь, як ваша ласка. Ви певно граєте новітніх композиторів?

Любов. Просіть краще Саню: вона-ж піяністка, а я вже напевне піяністкою не буду, знаю музику настільки, щоб це розуміти...

Орест. Ну, що це у вас такий песимізм сьогодні?

Любов. Зовсім ні, а просто самосвідомість; краще-ж завжди дивитися правді в вічі.

Мілевський. „Тьмы низких истин нам дороже нас возвышающий обман!“

Любов. Ну, це вже пора покинути: обман завжди обманом і буде.

Острожин (сів, роздивляється альбом). Любов Олександровно, що це за пані в такому чудному убранні? Красива, тільки... якби це було не в вашому альбомі, то сказав-би, що це якась зірка з demi-monde. Це певно актриса в ролі божевільної?

Любов (підходить ближче, глянула в альбом, опустила очі). Це моя мама, вона була тоді слаба, портрет знятий в шпиталі.

Острожин (збентежено). Ах! (Згодом підходить до столу й почина ворушити газети).

Мілевський (в-півголоса). Ото вже!

Орест мовчить, насупився, Саня теж мовчить, перегортає якусь книжку.

Любов (нервовим голосом). Чого ви, панове, так збентежились? Ні, справді, чому про душевну

слабість не можна говорити без того, щоб не вийшло ніяково? Так наче це щось ганебне! (Змінила тон, лагідно, сумно). Ні, це не ганебне, це тільки дуже, дуже сумне для родини... От як мій бідний татко... Коли-б ви бачили його в ті дні, як він приходив від мами з шпиталю... (Зовсім тихо). Я думаю — це його вбило. (Знов голосно). О, той, кому загрожує ця страшна хвороба, не повинен-би дружитись; це просто злочин!

Орест. Ну, хіба-ж хто може це передчувати?

Любов. Чому-ж ні? А, приміром, діти таких слабих? Не тільки можуть, а навіть повинні думати про це...

Орест (палко). Боже мій! Хіба-ж це так фатально, що мусить одбиватись на дітях? Може бути так, а може й зовсім инакше.

Любов. Тут досить одної можливости... Мій бідний татко, з якою тривогою він дивився на мене... (До Острожина). Скажіть, правда-ж я похожа на мамин портрет?

Острожин. Так, здається! (Дивиться на неї). Справді фамільна подібність...

Орест. Ні, ні... (Поспішно). Де-ж там! нічого спільного! Ви—вилитий батько.

Любов. Оресте, я-ж бачу себе в свічадо!.. Та все одно. Це добре, що я все це знаю, бо я знатиму, як направити своє життя.

Острожин. Це надто педантично для femme moderne...

Любов (здержано, але суворо). М-r Острожин, ця розмова серйозна, хоч теж moderne, коли хочете. (До инших, напружено всміхнувшись). Справді,

панове, розмова наша виходить á la Ібсен. Що-ж робити? Наше бідне покоління стільки вже ганьби прийняло за необачність, егоїзм, що нарешті задумало поправити свою репутацію й поставило ребром питання про спадковість. Це, панове, варто давньої християнської і философської морали. Закон причинности, спадковість, виродження,—от наші нові боги...

Орест. Веселий Олімп, нема що казать!

Любов (не зважаючи на слова Ореста). Спадок—це фатум, це—мойра, це—бог, що мститься до чотирнадцятого коліна. На кого-ж він наложить вáжку руку, той мусить пам'ятати, що за одну хвилину його солодкої втіхи ціле безневинне покоління заплатить страшною ціною. Це, панове, така відповідальність...

Орест. Між вашими богами є закон причинности, а він виключає всяку думку про повинність і відповідальність.

Мілевський. Qu'importe des vagues humanités pour vu que le geste soit beau! Що нам до невідомих поколіннів, аби скрасить своє життя!

Острожин. Ми мусімо дбати тільки про своє власне „я“ і прислухатись до його емоцій.

Саня. Що там думати про тих, кого нема на світі? „Що нема нігде нічого“, як каже моя служниця...

Мілевський. Як мило ви це сказали!

Саня. Та й, нарешті, за віщо я маю каратись за других? Відцуратись радощів життя з-за других—це тяжка кара. Пам'ятати про різні спадки варто хіба за-для себе, щоб своє здоров'я берегти, жити гігієнічно...

Любов (перебиває, наслідуючи Санін тон). І отруїти вкінець вже й так струєне життя. Ні, Саню, ради цього не варт. „Ніж доходить на лютім, повільнім вогні, краще блиснути враз і згоріти“!

Орест дивиться на неї з докором й хитає головою.

Любов (раптом сміється). Ну от, який ви смішний, Оресте, дивитесь на мене, як тьотя Липа!.. Оце, панове, мені згадавсь один анекдот, ні—не то, що анекдот... у татка був один знайомий мізантроп. У нього було одно прислів'я; я й тепер пам'ятаю той вовкуватий тон, яким він говорив: „всякий має право повіситись“! (Сміється). Це дотепно, правда? Аби тільки нікого на шибеницю з собою не тяг, а сам, як знаєш.

Мілевський. Ну, по-моєму, на шибенецю веселіше лізти в компанії.

Орест. А по-моєму, говорить про таке слабодушно!

ВИХІД IV.

Ті-ж і Олімпіяда Івановна.

Олімп. Іван. Панове, може ваша ласка закусити! Любочко, проси! Воно-то був і обід, та вже тепер, що бог послав. Хто пізно ходить, той сам собі шкодить.

Любов. Прошу, панове!

Острожин (подає їй руку). Я мушу йти...

Любов. Куди-ж ви?

Острожин. А треба, знаєте, ще скінчити фельєтон; гулянки гулянками, а велике колесо цивілі-

зації потребує своєї жертви...Ах, от, Орест Михайлович, щоб не забути! Наша редакція дуже інтересується мати вас своїм постійним співробітником. Шкода, що тепер уже не час, а то-б ми умовились, мені доручено...

Орест. Ні, знаєте, я ні в які сталі умови не думаю вступати, не вмію ходити у ярмі, хоч-би й в літературному; до того-ж, поки-що, слава богу, мене ніщо й не примушує до самозапряжки!

Острожин. Як уважаєте, тільки це не сучасно для такої сили, як ви. (Виходить, вклонившись всім).

Любов іде з тіткою в столову.

ВИХІД V.

Ті-ж без Острожина.

Мілевський (ідучи до Ореста). Чого ви такий понурий?

Орест. Та досадно... ця розмова... Чорт приніс язикатого Острожина—ідіот!

Ідуть і собі праворуч, чути дзвінок і голос Олімпіяди Івановни з столової: „Ні, ні, не турбуйтесь, я сама одчиню!“

ВИХІД VI.

Олімп. Ів. (іде через хату й вихиляється в вікно, стараючись побачить, хто звонить знадвору). Здається Крицький, от іще мана! (Відступає од вікна й іде одчинити двері; потім вертається, за нею Крицький).

ВИХІД VII.

Олімп. Іван. і Крицький.

Крицький. То викличте мені, з ласки вашої, Любов Олександровну на хвилинку, я довго не затримаю.

Олімп. Ів. Та може-б ви пождали, або потім зайшли-б, вона обідає з гостями.

Крицький. Ні, я не можу ждати, ніколи, я хотів-би тепер бачити Любов Олександровну; у мене до неї діло...

Олімп. Ів. (нерадо). Ну, добре, я їй скажу.

ВИХІД VIII.

Ті-ж і Любов стрівається в дверях з тіткою.

Любов. Здорові, Андрію Борисовичу! Що це ви, тіточко, торгуєтесь з ним?

Олімп. Ів. (тихо до Люби). І що там за діла? (Виходить).

ВИХІД IX.

Ті-ж без Олімп. Іван.

Крицький. Не любить мене ваша тітка!

Любов. Е, вона у мене строга... на словах! Ну, чим маю служити?

Крицький. Як офіціяльно! Бачте, Любов Олександровно, тут така справа, що треба врядити вечірку, чи лотерею, тільки як-найскоріше. Наші тільки на вас надіються!

Любов. Ох, які ви швидкі! Так-то вам легко вечірку справити!

Крицький. Ну, лотерею!

Любов. Це пропаще діло! Вже скільки разів так було, що ми самі свої білети купували!

Крицький. Однак, треба якось врядити!

Любов. А хіба конче треба?

Крицький. Ви самі знаєте. Та що це у вас такий тон сьогодні?

Любов. Та так; я думаю, що...хто його знає, чи варт товар роботи?

Крицький. Цеб-то як?

Любов. А так. З тими вечірками клопоту не оберешся і перше і ще більше потім, а користи здебільшого так мало. Вже я про те не кажу, нудота сливе завжди на них!

Крицький. Ех, Любов Олександровно, мені здається, що тут не в тім сила, а просто ви охолонули і причина цьому теж проста, хоч і неприємна.

Любов. А власне?

Крицький. А власне те-ж саме, що і в вашої тіточки!

Любов (сміється). От уже попали, вибачайте, пальцем у небо! На доказ того, що ви помиляєтесь, я вам скажу, що „приложу все старания" і навіть сама в себе зайві білети куплю. Ну, що? Вдовольнились?

Крицький. Не зовсім!

Любов. А чого-ж вам треба?

Крицький. У вас не такий тон був перше, Любов Олександровно! Пам'ятаєте, як ви були „душею" гуртка нашого?

Любов. Забуваєте, що мені тоді було 18 літ, а тепер вже, слава богу, чверть століття!

Крицький. Що-ж з того? Звісно, коли інтереси міняються, як дамські моди...

Любов. Я бачу, ви вже зараз лаятись почнете. Але-ж краще роз'яснить справу спокійно й щиро, як і слід дорослим людям. Невже вам ніколи не спадало на думку, що всі оці наші заходи, метушіння, все це робиться, аби тільки не сидіти, склавши руки. Так це все дрібно, мікроскопічно!

Крицький. А вам хочеться світ здивувати чимсь грандіозним? Рідний край врятувати, як Жанна д'Арк?

Любов (трохи роздражнена). Знаю я дуже добре, що я не Жанна д'Арк! готова навіть згодитись, що для героїнь тепер місця нема, хоч це ще хто його зна. Готова згодитись, що краще робити те, що ми робимо, ніж зовсім нічого. Але згодьтесь і ви, що горіти і пламеніти від цього просто смішно! От ви тільки-що корили мене Жанною д'Арк, а самі хочете...

Олімпіяда Івановна заглядає в двері; Крицький це зауважив.

Крицький (зітхає). Ох, Любов Олександровно, Любов Олександровно... Ну, однак я вас затримую. Який-же практичний результат мого непрошеного візиту до вас? Може краще мені повернути голоблі куди в инший бік?

Любов. Ну, ну, це вже почались „жалкие слова". Я-ж сказала, що хазяйська частина справи вся на мені. І взагалі, чим можу, готова служити. (Показує на своє горло і піяніно).

Крицький (стискає їй руку). Спасибі! ех, яка ви, справді! До побачення!

Любов. Бувайте здорові, Робеспьєр!

Крицький, здвигнувши плечима, виходить в середні двері. Любов іде в столову.

ВИХІД X.

Якийсь час сцена порожня, далі чутно, як хтось шкрябає в середні двері, потім помалу відхиляє їх. З дверей виставляється голова хлопчика в пошарпаній, занадто великій шапці; хлопчик оглядає хату, далі переступає поріг: видко, що він держить когось иншого за руку і втримує, щоб не виходив за ним.

Хлопчик (обідраний, за спиною у нього гармонія). Тсс...не лізь за мною, стій там: Люби, здається, нема. (Кличе, голосно шепчучи). Любо, Любо!

Дівчинка—менша від хлопчика, теж обшарпана, але в досить строкатому уборі, вскочила раптом і проїхала по підлозі, мов по льду.

ВИХІД XI.

Ті-ж і Олімп. Іван.

Олімп. Ів. (входить). Що це тут таке? (Побачивши дітей). Ну, скажіть на милость бога, ви як влізли?

Хлопчик. Там не зачинено...

Олімп. Ів. Ох, уже мені ці літні виходи! А ви-ж чого сунетесь сюди; що-ж, що не зачинено, то вам уже й треба?

Дівчинка сховалась за хлопчика і дивиться на Олімп. Іван. з розкритим ротом.

Хлопчик (виступає до дверей, але досить бадьоро). Нам Люба казала прийти; вона нам білі гроші дала і ще, казала, дасть.

Олімп. Ів. Що це за Люба? Яка вона тобі Люба? А панночка, не знаєш? Гетьте! Гетьте! (До дівчинки). Ну, ти, роззяво, чого задивилась? гайда!

Дівчинка (тикаючи на гармонію). Музика! Музика!

Олімп. Ів. Не треба, не треба вашої музики, тільки цього бракує! Ну, гетьте, кому я кажу?

Діти счезають за двері.

ВИХІД XII.

Олімп. Іван. і входять Любов, Орест, Мілевський і Саня.

Любов. Що це ви, тіточко, знов тут воюєте?

Олімп. Ів. І нащо ти, Любочко, цих обшарпанців принажуєш? Зовсім не до речи; щоб ще обікрали нас?

Любов. Ну, як вам не сором? (Підходить і бере її за руку) Ну, нащо ви моїх попелюшок прогнали? Невже вам жалко п'ятака?

Олімп. Ів. Та бог з тобою, який там п'ятак? Не в п'ятаку діло, а не порядок. А п'ятак що-ж, я сама готова їм дать. (Підходить до вікна). Он вони, на вулиці грають. Ну, ви, ходіть сюди!

Любов. Тіточко, дайте їм вечеряти; там ще зосталось; вони певне голодні.

Олімп. Ів. Добре. (Виходить на веранду і звідти говорить до дітей). Ідіть за мною.

Любов (стає на порозі дверей, одчинених на ве-

ранду. До хлопчика). Чекай, малий, я-ж тобі обіцяла білі гроші, забув?

Хлопчик (з'являється на порозі тих-же дверей і простягає руку). Ну, давай! (Люба дає). Спасибі. (Обіймає її й цілує).

Мілевський. Браво!

Діти і Олімпіяда Івановна відходять.

ВИХІД XIII.

Ті-ж без Олімпіяди Івановни і дітей.

Любов. Такі славні діти!

Саня. Та бог з ними!

Мілевський. Та ви, як бачу, Любов Олександровно, філантропією займаєтесь?

Любов. Зовсім не філантропією, а мені власне ці діти подобаються, я-б навіть готова взяти їх до себе.

Орест. За чим-же діло стало?

Любов. Та я сама добре не знаю, за чим. А втім, що-б з того вийшло? Куди-ж мені инших виховувати, коли я сама не вихована. Мене-ж балували, а не виховували. Як вам здається, хто з нас кого виховав, чи тіточка мене, чи я її?

Саня. Ну, а твій татко, Любо, здається, був такий чоловік...

Любов. Він не виховував мене, він просто любив мене. (Зітхає). Він не боронив мені нічого.

Орест. По-моєму, це найкраще виховання. Так тільки й виховуються оригінальні натури, а

то нас опанували дуже шаблони Пора проти цього повстати.

Любов. Я сама себе виховала, ну то можете собі здумати! Читала все, що під руку попадало, було там усякого!

Орест. Так і слід: літературу, як і життя, треба знати з усіх боків.

Любов. Зате, правда, набила оскому навіки!

Орест. Однак, ви й тепер багато читаєте.

Любов. О, то зовсім инші книжки!

Мілевський. Які-ж?

Любов (всміхнувшись). Не знаю чи й казати, сміятись будете, а ви, Сергію Петровичу, в думці ще й „синім чулком“ назовете, — вголос не одважитесь, ви занадто джентельмен для цього!

Мілевський (вклоняючись). Прикажете дякувати? Що-ж то за книжки такі отреченні?

Любов. А наукові, по філософії, психології і... психіятрії.

Саня. Бог зна що!

Любов. Не журись, я й „добрих авторів“ читаю, он вони, бачиш? (Показує на етажерку з книжками в гарних оправах). А тут вже наукові авторитети. (Показує на скляну шафу з товстими книжками).

Мілевський. Ото-ж ці авторитети винні, що у вас такий аскетичний погляд на життя.

Любов. У мене аскетичний погляд? Ну, не знаєте ви мене! (Палко). Адже мені усякий аскетизм, усяке факірство глибоко противне.

Саня. Ну, але як-же погодити з твоєю „новою моралью“, наприклад, любов?

Любов. А ось як. Єсть-же инша любов, ніж та, що веде до вінця, я от що думаю.

Мілевський. От це то правда! Перший раз бачу у молодої дівчини таку смілість думки! Вашу ручку. (Любов дає, він цілує). Шлюб—це кайдани, хоч і золоті, а кохання не любить кайданів. Хатнє багаття гарне тільки на картинах і то не завжди. По-моєму, Рубенсові картини на тему Wein, Weib und Gesang кращі куди, ніж ті всякі „медові місяці“, „первенці“, „молоді матері“.... Любов—це балеріна; одягніть її в візитову призвоїтову сукню або, не дай боже, в капот, і вона стратить всі свої чари!

Любов. Нащо замуровуватись у якийсь склеп? Щастя так мало на світі, його треба ловить, а не одпихати. Бути щасливою самій і дати щастя иншому, що-ж тут злого?

Мілевський (жартовливим тоном). Стережіться, такий погляд небезпечний—багато драм починається щасливо.

Любов. Чого-ж драм? Коли буде повертати на драму, можна покинути гру.

Орест. Ну, це не так легко. І не всякий дасть себе викинути, мов стару колоду карт.

Саня. Значить, ти признаєш так звану гру в любов, флірт?

Любов (здригнулась). Яке це бридке слово!... Слухайте, Оресте, ви-ж письменник, поет, роз'ясніть цим людям, яка ще є любов, окрім звичайної любови й флірту!

Орест. Єсть іще—або, краще сказати, була любов міннезенгерів; це була релігія, містична,

екзальтована. Культ мадонни і культ дами серця зливались в одно. Це була любов часів „блакитної троянди“, це любов не наших часів і не нашої вдачі. Коли є що в середніх віках, за чим можна пожалкувати, то власне за цею „блакитною трояндою“. Єсть і в наші часи блакитні троянди, але це ненормальні створіння хворої культури, продукт насильства над природою.

Любов. Ви забуваєте другу любов, наприклад, любов Данте до Беатріче, а я власне таку мала на думці.

Мілевський. Ну, знаєте, Любов Олександровно, ці приклади непевні. У трубадурів часом трудно одрізнити блакитну квітку від адюльтера. А Данте, може, якби мав щастя познайомитися з своєю Беатріче ближче, то теж може попросив-би її руки, щоб приміряти на неї шлюбний перстінь. Тоді-б ми мали не „Божественну комедію“, а просто комедію, під назвою, „як у людей, так і в нас“.

Саня сміється.

Любов (дивиться на Мілевського й хитає головою). Чого вам любов представляється тільки, як драма, або комедія? Pardon, ще як балет! Певне того, що ви присяжний театрал. Любов може бути чудовою поемою, що люди потім перечитують у спогадах, без болю, без прикрого почуття. Ах, та що я з вами говорю про це,—просто профанація! (До Сані). Саню, серденько, заграй нам що-небудь: кажуть, музика зміняла і каміння в живі, принаймні хоч на хвилинку,—чи не пройме вона й Сергія Петровича!

Мілевський. Однак, як це розуміти? Чи не з кам'яним болваном ви мене порівнюєте!

Любов (сміється). Ну, чого-ж? Єсть-же і статуї на світі!

Орест (тихо їй). Щось то він мало на статую похожий!

Саня почала грати якусь салонову п'єсу. Мілевський підійшов до неї перегортати ноти; між ними розмова мімічна.

Орест (до Люби). Любо, для вас я хтів-би вірити, що в наші часи можлива така любов, як у Данте до Беатріче.

Любов. А ви не вірите?

Орест. Часом вірю, часом боюсь вірити!

Любов. Чого боїтесь?

Орест. Знаю, що все-таки це непевна, ненормальна любов, вона якась безвихідна. .

Любов. Зате-ж і безконечна. Ненормальна, ви кажете, а що-ж робити тому, для кого ненормальне щастя недоступне?

Орест. Чи дає така любов щастя? Адже Данте не був щасливий: написав „Пекло".

Любов. Беатріче не знала нічого про Данте. Через те і щастя не було. А втім, Данте-ж і „Рай" написав!

Орест. Як ви думаєте? Адже приязнь межи мущиною й жінкою завжди мусить мати якийсь особливий відтінок? В ній нема фамільярности і разом з тим вона ніжніша, сердечніша....

Любов. Бачите, от ви вірите в приязнь межи мущиною і жінкою....

Орест. Досі вірив..... а тепер....

Любов (глянула на нього, мов хтіла ще що спитать, але повернулась і пішла до піяніно). Саню, ти знаєш Posa la mano sul mio cor? Вибачай, я тебе перебила.

Саня (нерадо). Ні, я цього не знаю.

Любов. Ах, це надзвичайно! (Співає без слів шпаркий, пристрасний мотив, на першій фразі уриває і покликує). Ах, яка чудова ніч, а ми й не дивимось! А місяць, місяць великий та ясний!

Біжить до балконових дверей, одчиняє обидві половинки, стає біля одвірка так, що її всю заливає місячне світло і заводить „Ой, місяцю, місяченьку!“ Орест виходить на балкон, стає проти Люби і дивиться на неї, мов очарований. Мілевський і Саня зостаються в салоні. Завіса спускається під час співання першого куплета пісні „Ой, місяцю-місяченьку“.

ДІЯ ДРУГА.

Та сама хата, що у І-й дії.

ВИХІД І.

Любов і Орест входять в двері, що праворуч; Любов попереду вбігає швидко в ротонді і в шапочці; в руках у неї червоний абажур. Вбігаючи, вона шпарко говорить, жвава, весела, очі горять.

Любов. Що-ж з того, що дрібниця? та все-таки виграла, а ви ні з чим вертаєтесь. Все-таки, значить, мене щастя не зрадило!

Орест. От велике щастя—абажур! Я навіть од вас не сподівався...

Любов (кидає абажур на стіл, починає скидати раптово ротонду, не дивлячися, куди вона впала, потім рукавички і шапочку кидає без ваги на стіл, говорить палким, завзятим тоном). Ах, ви знов своє: абажур! Та розумійте-ж ви, що не в тім сила, що виграти. В лотереї, як і у всякій азартній грі, головне—риск і осягнення мети.

Орест (сів на кресло). Але якої мети?

Любов (ходить раптово по хаті, часом спиняючись). Кажу-ж вам, це все одно. Та навіть і не це, просто самий риск—от що притягає до гри, от що примушує саму себе забувати. (Спиняється перед ним просто). Тільки млява, боязка людина не любить і боїться риску.

Орест (похилив голову, потім раптом підняв угору, метнувши очима, схопився з місця). Правда ваша, правда! Я не про лотерею кажу, вона мене мало поривае; цей риск не захоплюе мене. Але инший риск—риск життя, о то инша річ! Сам я може й не піду на риск, не шукатиму його; у мене для цього замало енергії, але коли мене захопить яка стороння стихійна сила, тоді я трачу розум! Знаете, як часом запливеш ненароком у морі далеко-далеко, чуеш, що хвиля тебе тягне, раптом прокинеться думка: а що, як не стане сили вертатися до берега? Проте пливеш все далі і далі і так якось страшно і любо тоді! Підлітком я мав звичай, та що казати, я й тепер його не покинув—бігати на пожар і там орудувати укупі з пожарними, лізучи у найбільший вогонь. Роблю я це, ніде правди діти, не тільки з філантропії. Мені миліше тоді ставити на карту своє життя, ніж рятувати чуже. Я сам не знаю, що зо мною робиться, коли я бачу огнище пожежі, це щось стихійне, непереможне. Певне ме телик, летючи на вогонь, почувае те саме.

Любов (п'е його слова, дивиться на нього радісними очима, немов у нестямі). Я розумію вас, Оресте. Риск... та що, без нього все життя людське було-б нудне, як осінній дощ. Боятись його, значить, боятись життя,— в кожній кар'єрі, в славі, в коханні—скрізь риск. Навіть у приязні (глянула якось гостро на Ореста і змішалась) буває риск. Чи-ж не риск бути другом такого непевного, химерного створіння, як, наприклад, я? (Сміється нервовим сміхом).

Орест. При щирості між людьми, при глибокій і міцній симпатії, ніякий риск не страшний!

Любов подає йому руку, він стискає її, потім цілує.

ВИХІД II.

Ті-ж і Мілевський.

Мілевський (тихо). Ого, друзі! (Голосно) Здорові, Любов Олександровно! А, і ви тут, Оресте Михайловичу! (Подає їм руку, вони при його вході розступаються). Я бачив вас на лотереї, а потім ви раптом десь зникли. Ну, та й азартна-ж ви, Любов Олександровно! А що, хоч виграли що-небудь, принаймні?

Любов. А як-же, он мій трофей. Що, гарний? Але що-ж це я його так кинула без уваги. Треба ще тіточці похвалитись виграною. (Метушиться, щоб заховати збентеженість). Ну, однак, я так все порозкидала, тіточка мені задасть! (Бере шапочку і рукавиці, хоче взять ротонду, але Орест підіймає сам і несе ліворуч; Любов з шапочкою, рукавичками і абажуром виходить праворуч).

ВИХІД III.

Ті-ж без Любови.

Мілевський (дивиться на Ореста, усміхається і хитає головою). Ох, Оресте Михайловичу, Оресте Михайловичу, стережіться!

Орест (з прикрістю). Чого це ви?

Мілевський. Дівчина в 25 літ найнебезпечніше створіння в світі, може навіть гірше, ніж та прославлена femme de trente ans.

Орест (тратить терпливість). А це уже против чого? Чи не собі самому читаєте ви мораль? Вам воно як раз такі афоризми тепер потрібні!

Мілевський (сміється, хоч трохи і збентежений). От думав улучить у саме серце! Помилились, серденько, набій дарма пропав. Щоб ви знали, я й кажу це з власного досвіду, я цей афоризм не так давно експериментально провірив. Але-ж мені що? моє діло просте і залежить тільки від ступня почуття і де-яких подібних причин, тоді як ваше діло далеко складніше, тут потрібна тонка техніка. (Сміється). Любов Олександровна....

Орест (здержано і серйозно). Слухайте, Сергію Петровичу, я не розумію вашої розмови, а ваш тон ображає мене. Ви, здається, хочете стати якимсь посередником, чи опекуном межи мною і Любов'ю Олександровною. Ні я, ні вона не давали вам цього права.

Мілевський. Заспокойтесь, я не маю претензії на роль резонера, це роль нудна і в житті, і на сцені. До того-ж я знаю, що ви лицар без страху й догани.

Орест (перебиває прикро) У всякім разі не такий лицар á la mode, як инші...

ВИХІД IV.

Ті-ж і Любов входить і накладає абажур на лямпу, він зостається до кінця, через що сцена весь час в червонястому світлі. Орест хутко бере книжку, що лежить на столі розгорнута, і вдає, ніби тільки-що її читав.

Любов. Що це ви, панове, тут сваритесь?

Орест. Та так собі, літературне змагання...

Любов. Ви щось читаєте? (Підходить і дивиться). А, Надсон! Ви, Сергію Петровичу, здається не признаєте цього поета?

Мілевський. Ні, де-що мені подобається, от, наприклад... (бере книжку) та от як раз воно. (Читає): „Только утро любви хорошо“.. ..

Орест (перебиває). Ну, там далі цей вірш зовсім негарний, не варт й читати. Та й взагалі це не з найкращих, мені тут инші далеко більше подобаються. (Шукає в книжці).

Любов (до Мілевського). А знаєте, Сергію Петровичу, вам червоне світло дуже до лиця, ви навіть до Мефістофеля робитесь подібні!

Мілевський. Ах, Любов Олександровно, завжди у вас компліменти двусічні.

Любов. Так і треба.

Орест (простягає до Любови книжку). От мені ці вірші більш до сподоби, я навіть спробував їх перекласти.

Любов. Ви маєте при собі ваш переклад?

Орест. Та... я не дуже з нього загожений...

Мілевський. Скромність є покраса цноти!

Любов. Все-таки цікаво, як воно виходить. Прочитайте, Оресте, коли переклад при вас, я люблю, як ви читаєте вірші.

Орест. Я може якось так напам'ять.... (Трохи задумується, мов пригадуючи, потім проказує):

Про любов твою, друже, я марив нераз.
І від мрій отих серце так радісно билось,
Та прихильний твій погляд стрічав—і в той час
Так тривожно і сумно на серці робилось..
Я боявся, що порив хвилевий мине
І химерний прихильности сполох погасне,

І лишить сиротою подвійним мене
При тій мрії мані про щось ясне та щасне.
Наче я що чуже, не питаючи, взяв,
Наче дя несподівана дружняя ласка
Тільки привід, що раптом свінув та й пропав,
Нетривкий, мов луна, неправдивий, мов казка.
І немов ненавмисне спинивсь на мені
Довго отой погляд блакитний лагідний,—
Це він мариться серцю у хворому сні—
З неминучим світанням він зникне безслідний...
Так у спеку, в пустелі, мандрівці трудні
Хоч і бачать оазу—не вірять у тривок:
„Це десь марево млисте в ясній далині
Надить раєм облудним, немов на спочинок".

Люба слухає, спустивши очі, часом підводить їх з тривогою і страхом дивиться на Ореста; вкінці лице її приймає камінний вираз.

ВИХІД V.

Ті-ж і Саня.

Саня. Боже, і тут літературний вечір! От моя доля сьогодні!

Всі вітаються з нею.

Мілевський. А ви хіба вже були де на літературному вечері?

Саня. Ах, була! В гімназії, знаєте, де я вчилась. Так якось вийшло, що не можна було не піти, а там така була нудота! Ці вечори тільки й цікаві для самих учасників. Насилу вирвалась! Після першого відділу сказала, що у мене мігрень... ха-ха-ха!

Любов. Шкода, через цей вечір пропустила лотерею-алегрі!

Саня. Ну, об цім я не жалкую!

Орест. Ви не любите лотерей?

Саня. Я люблю тільки таку гру, де я певна, що виграю.

Мілевський. Вродлива панночка скрізь може бути певна, що виграє.

Саня (ніби наївно). Невже?

Мілевський (прикладає руку до грудей). Вірте мені!

Саня. Вам? (Махає скілька раз рукою). Вам я нічого, нічого не вірю!

Любов і Орест виходять трохи набік.

Орест (тихо до Люби). Он ваша товаришка не любить риску, не те що ми з вами!

Любов. Ба, у всякого свій шлях! (Встає і подається до дверей праворуч. Мілевський і Саня цього не завважають).

Орест (до Любови). Куди ви, Любо? Кидаєте гостей?

Любов. Піду, познахожу увесь прилад до малювання, згадала, що маю роботу; вибачайте, панове! (Виходить, Орест за нею).

ВИХІД VI.

Ті-ж без Ореста й Любови.

Мілевський (до Сані благаючим тоном) За що така немилость?

Саня. Та не тільки вам самим; взагалі мущинам не варто вірити, а вам надто. Вам он навіть любов уявляється в постаті якоїсь балеріни.

Мілевський. Олександро Вікторовно! Ви жорстокі! Я-ж урочисто взяв назад свої слова!

Саня. Ах, та що! От навіть дрібниця, обіцяли ви мені білета добути на завтра в концерт і навіть того не дотримали, а тепер я читала, вже спродані всі білети.....

Мілевський. Не упережуйте подій, Олександро Вікторовно. Я був у вас, не застав вас дома —за це я образився-б, якби взагалі смів на вас ображатись—з горя пішов на лотерею, потім, не зустрівши вас і там, з горя забрів сюди.

Саня. Невже з горя?

Мілевський (витягає білета і подає їй). Чим маю вмилостивити розгніване божество?

Саня (усміхається, бере білета). Приймаю вашу папірову жертву, за неї вам належить нагорода! Якої нагороди бажаєте?

Мілевський. Дозвольте провести вас на концерт і бути там вашим сусідом.

Саня. Це вже по лицарськи. Ви, видно, хочете примусити мене змінити думку про вас. Ви ще не осягли мети, але..... старайтесь і надалі. А за білета спасибі. (Подає йому руку, той цілує). А не опізните мене? Глядіть, я не люблю опізнюватись!

Мілевський. Олександро Вікторовно! Відколи ви дозволили мені бути вашим cavalier servente, я ще ні разу не схибив своєї служби, отже хіба-б сталось щось надзвичайне.

Саня. Наприклад, нагальна візита до котроїнебудь „дами серця“.

Мілевський. Олександро Вікторовно! Ви

мене ображаєте! Ви добре знаєте, що у мене тепер одна-єдина дама серця.

Саня. Чи надовго?

Мілевський. Назавжди!

Саня. Дозвольте спитати, скільком дамам і скільки раз ви вже казали це?

Мілевський. Олександро Вікторовно, це безжалісно, я не жартую! Робіть зо мною, що хочете, тільки.....

Саня (зниженим голосом). Гаразд, гаразд, тут не місце для таких розмов... (Голосно). Ах, як я одначе запізнилась! А де-ж ти, Любочко!

Любов (за сценою). Я зараз, вибачай! Я відшукую свої причандалля.

ВИХІД VII.

Ті-ж і Любов з Орестом.

Любов несе в руках невелике пуделко і стирочку, Орест гіпсову головку і дошку для малювання.

Любов (до Ореста). Поставте, будь ласка, тут; цю рослину можна прийняти. (Показує на консолю з тропічною рослиною. Орест уміщує бюст під рослиною, а дошку ставить тим часом біля стіни). Отак! (До Сані). За тим театром та лотереями страх скільки часу змарнувалось; сором перед учителем (До всіх). Вибачайте, панове, що сяду при вас до роботи. (Сідає проти бюста на табуретці, що до піяніна, коло неї другий стілець, на ньому вона становить одкрите пуделко, звідки виймає оливця і т. и. Орест помагає її врихтуватись, Любов згодом починає малювати).

Мілевський. Ах, будьте ласкаві!

Любов дивиться на двері, чутно дзвінок. Орест іде відчиняти, але стрічається з Олімпіядою Івановною, що входить з лівих дверей.

ВИХІД VIII.

Ті-ж і Олімпіяда Івановна.

Олімп. Ів. (до Ореста). Пождіть, пождіть, я сама! а, боже-ж мій, я одчиню! (Зауважає Мілевського і Саню). А, добрий вечір, я й не бачу! Та куди-ж ви, Оресте, я одчиню! Е, вже одчинено й без нас! Чи це Яків Григорович!

ВИХІД IX.

Ті-ж і лікар.

Лікар (входить у двері справа). Вже-ж не хто, Олімпіядо Івановно! Добривечір вам! (Вітається з нею). Добривечір, панове-товариство! (До Люби, що хоче встати йому назустріч). Не турбуйтесь, сидіть, сидіть, а то „пункта“ згубите. Малюйте, панночко мила, це похвально і для панночки воно теє.. показна річ. Усякій панночці слід малювати хоч трошки...

Саня. А що-ж, коли хто, як я, не може й лінії вивести?

Лікар. Ну, у вас другий талан, музикальний. Хоч, грішний чоловік, як на мене, то малювати краще,—тихенько собі, нікому не заважає. Я, простіть, вашої новітньої музики не розумію; крик, лемент якийсь, стогін, нестотно, як в операційній залі.

Любов. От ми з вами не сходилося в симпатіях; я власне найбільше люблю новітню школу!

Лікар (до Люби). І погано, дуже погано! От було за наших часів—Верді, Россіні...

Мілевський. Ну, ці вже трохи пристарілись.

Лікар. Що-ж із того? І ми з вами, Сергію Петровичу, не молодшаєм! Вже й нам, як то кажуть, не до Петра, а до різдва!

Олімп. Ів. Ну, бог з вами, до різдва ще далеко!

Лікар. Та я так, до слова прийшлось. Що казати, таки вже „Gaudeamus igitur“ тепер не заспіваємо. А колись співали, ого, ще як! Ще в мене був один товариш, чистий німецький бурш, той було, як гукне (зводить на голос) Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus! А що, Олександро Вікторовно, ви часом не граєте цього? Воно й на фортепіяно лепсько виходить, а нуте лиш!

Саня. Ні, вибачайте, Якове Григоровичу, не тепер, мені вже додому пора.

Любов (шпарко). Е, куди-ж ти, Санічко, ще рано, зостанься... я так рада, що ти прийшла.

Саня (усміхаючись лукаво). Що я прийшла? Та ми-ж так часто бачимось!

Любов. Сьогодні ми всі зібрались, можна було-б славно час провести, я сподівалась, що ти згодишся мені приграваги!

Саня. Ні, там уже певно мама вернулась і думає, куди це я поділась, та ще й (сміється) з мігренню! Добраніч, Олімпіядо Івановно. (Прощається з нею і з лікарем, потім подає руку Орестові). Бувайте здорові. (Одчиняє середні двері). Ух, як темно, я боятимусь!

Любов. Може-б ви, Оресте, провели Саню?

Орест повагом з видимою неохотою повертається до дверей.

Мілевський Я вас проведу, Олександро Вікторовно, коли позволите!

Саня. Ах, спасибі, та нам з вами, здається, по дорозі; добраніч, панове!

Мілевський робить загальний поклон і кидається за Санею помогти їй одягтись. Обоє виходять. Орест зачиняє за ними.

ВИХІД X.

Орест сідає біля Люби на тому стільці, де стояло пуделко, тепер він тримає пуделко в руках. Лікар з Олімп. Ів. за столом на протилежному кінці. Обидві пари розмовляють кожна окроме, але одночасно.

Лікар (вслід). А як-же не по дорозі! Тепер скрізь буде по дорозі!

Олімп. Ів. Нащо ви, Якове Григоровичу, дратуєте Мілевського старістю, він цього не любить.

Лікар. Ба, не любить! А нащо сказано; пізнай самого себе! Та це я, не вам кажучи, з заздрощів,—бачу, що чоловік от-от ожениться, то я йому навздогін: на тобі, коли так! Така вже наша старо-кавалерська натура!

Олімп. Ів. А ви почім знаєте, що він от-от ожениться?

Лікар. Вже я так прикмету знаю. Ви зауважили, що він блищить, немов насвіжо полакова-

ний? А як тільки людина почина вилискуватись, то вже кепська справа!

Орест. Дивно мені, Любо, що такі, по всьому різні люди, як ви з Олександрою Вікторовною, можуть товаришувати. Як воно у вас вийшло?

Любов. Та я не можу сказати, щоб вона була мені дуже близька. Цю ілюзію робить більше звичай говорити на „ти“, затриманий з дитячих літ.

Орест (нахиляється до неї трохи). Любо, чому-б не встановити між нами цей звичай? Аже-ж ми з вами ближчі друзі, ніж ви з Олександрою Вікторовною?

Любов. Це дитячий звичай, а ми з вами вже не діти. (Встає і відходить до вікна). Ах, я й забула, що треба віднести Галі її концерт, вона просила конче сьогодні віддати їй. Піду лиш, воно ще не пізно. Ви мені вибачайте!..

Орест. Ви мені позволите провести вас?

Любов. Не турбуйтесь, я не боюсь сама йти.

Орест. Ні, все-таки вже пізно, як-же ж так самій?

Любов (не відповідає йому. До тітки). Тіточко, я піду на хвилинку до Галі; я хутко вернусь! (Виходить в праві двері, Орест за нею).

ВИХІД XI.

Олімпіяда Івановна і лікар.

Лікар. Як вам здається, Олімпіядо Івановно, чи не почина вже і Орест Михайлович вилискуватись?

Олімп. Ів. З якої-ж-би причини?

Лікар. Та я не знаю. Мені здається, що це вже Любов Олександровна могла-б нам краще роз'яснити. Врешті, тепер, по-модному, ніяких роз'ясненій родичам не полагається, тільки в один прекрасний день прийде і скаже: подивіться, тіточко, чи гарно на мені шлюбна сукня, мені це треба знати, бо завтра моє вінчання.

Олімп. Ів. (усміхається). Так, це на Любу похоже... Та тільки я думаю, що цього прекрасного дня ніколи не буде. Може я й справді цих новітніх звичаїв не розумію, тільки я ніяк не збагну, що собі моя Люба думає. Воно, звісно, нехай-би вона собі, як хоче жила, та я он не можу дивитись, як її здоров'я руйнується. Я завжди казала, що ті книжки її до добра не доведуть. Якось у неї все разом: книжки, романси, гулянки, залицання, приязнь... нічого не розберу...

Лікар. Та, вибачайте, і я щось не можу розібрати. Романси, гулянки? Що-ж тут лихого?

Олімп. Ів. Ах, якби тільки це! А то разом з тим мені казала: „якби я була релігійна, я пішла-б у манастир, а то для таких, як я, навіть манастирів нема". Про манастирі говорить, а сама... Ні, та що там, перед вами я можу говорити щиро, ви все одно, що родич. Це-ж не тільки я, а й чужі люди бачуть, що Орест, мов прив'язаний до нашого дому. Вона все з ним „друже мій, друже мій", а тим часом тепер чогось почала одбивати його від себе, а сама сохне, блідне, не спить по ночах.

Лікар. Єсть чого журитись, Олімпіядо Іва-

вановно! Хто не бував молодим? Молодість без драматургії не може!

Олімп. Ів. Не тішить мене така драматургія. (Хитає головою; понижа голос). Тут ще, знаєте, біда—вона про матір думає! Вчора питала, скільки літ було матері, як та заслабла? Все читає книжки. Он вчора купила оту товсту (показує на скляну шафу), виписки з неї робить. А коли я почну за те свариться, вона каже: „Якби люди більш таких книжок читали, менше-б було на світі злочинства“ Як я казала одразу братові: „Дай мені Любу, я її завезу так, щоб вона і не чула про матір“ Не послухав, а тепер бог зна, що з того буде. Занапастить дівчина свою долю ні за що, просто жаль дивитись на неї. (Притуляє хустку до очей).

Лікар. Та не-журіться, Олімпіядо Івановно, побачите, що все гаразд буде.

Олімп. Ів. Та звідки має бути гаразд? Хочби ви поговорили з нею! Ви чоловік учений, а я що-ж! Мене вона й слухати не хоче: „Вам, каже, хочеться пристроїти мене скоріш“, а що-ж тут лихого, якби й так? Всякий своєму рідному добра бажає.

Лікар. Я й сам вже про те думав. Правда, до нашої панночки не легко приступитись. Та я теж не в тім'я битий, либонь і ми в свій час книжки читали, та ще такі, про які панночкам і не снилось. Ех, панночки, панночки! Бідовий народ! Прочитає останнє слово науки і думає, що вже всю мудрість глинула. По-моєму, чим менше панночка книжок читає, тим краще, їй-же богу!

Олімп. Ів. (слухала його неуважно). Так ви поговорите з нею?

Лікар. Та вже-ж, та вже-ж, побачимо, чий чорт старший...

Олімп. Ів Знаєте, Якове Григоровичу, як дивлюсь я на оті книжки, то здається, так-би їх і шпурнула в піч!

Лікар. А знаєте, Олімпіядо Івановно, як дивлюсь я на оті книжки, то здається, вони і без нас у піч полетять, а на їх місце стане тоненький збірник творів Ореста Михайловича Груїча. Ех, то, знаєте, теперішні паничі плохі, а за наших часів така панночка не гуляла-би на волі до 25-го року. Та й то, я думаю, що Любов Олександровні не прийдеться слухати моєї лекції.

Олімп. Ів. Чому так?

Лікар. Тому, що їй в церкві иншу прочитають: „а жена да боится своего мужа“. Найкраща наука для жінки, далебі.

Олімпіяда Івановна хитає головою.

Лікар. Олімпіядо Івановно, так не можна: „отчаяніє єсть смертний гріх“. Я вам скажу, що Орест Михайлович і Любов Олександровна недарма вкупі глиняних болванів так пильно малюють; я в цих речах ніколи не помиляюсь Е! ви щось такі суворі! Я собі втікаю. (Встає). Бувайте здорові!

Олімп. Ів. Ні, куди-ж ви? От зараз і Любочка прийде!

Лікар. Тільки Любочці й розмови, що з старим лікарем! Я люблю бути першою, а не третьою

особою. (Сміється). Моліться богу та лягайте спать і все гаразд буде! (Подає руку). Добраніч.

Олімп. Ів. Тільки ви й розважаєте мене.

Лікар виходить.

ВИХІД XII.

Олімп. Ів. сама; порядкує, закриває піяніно, складає ноти, гасить світло біля гіпсової голови потім хоче взяти її, але лишає, промовивши: „цур тобі, чиста мара!“ виносить в другу хату дошку з малюнком і скриньку з оливцями, а потім виходить з другої хати з рахунковою книжкою в руках, сідає в крісло біля великого стола, де горить лямпа з червоним абажуром.

Олімп. Ів. Ну порахую (пише): свічки—25 к., сірники—5 к., цукор—60 к., марка Любочці—7 к. (Говорить далі невиразно слова, цифри трохи виразніше; по голосі чутно, що її сон клонить.) ...12...15...8. Що там ще? (Задумується, сонно кивнувши головою, спиняется далі знов. Трохи голосніше). Кава — 45 і цикорія — 6. Ну, тепер порахуємо: 25 та 5, 30, та 60, 90, та 7, 97, та 12, та 12... (Знов замовкла, кивнувши сонно головою вперед і прокинулась). Що це, я? 97 та 12, то буде руб... так руб та 9 коп., руб. і 9 та 15... 15... то втомилась я та 16, та 19... (Одкидає голову на спинку крісла і засипає).

Згодом чутно, як тричи звонять, далі згодом входять.

ВИХІД XIII.

Любов і Орест вертаються. Олімп. Ів. спить у кріслі.

Любов. Чого ми так хутко вернулись?

Орест. Мені здавалось, що вам холодно, у вас аж руки тремтять.

Любов. То не від холоду... а втім не знаю, може. (Завважає Олімп. Ів.). А тіточка спить? (Підходить дивиться на неї).

Олімп. Ів. (прокидається) Га, що тут? Ах, це ти, Любочко? Ну, як це я заснула?

Любов. Ідіть, тіточко, та ляжте, як слід, я тут сама зачиню за Орестом.

Олімп. Ів. Добре, я іду. Добраніч, голубочко. (Цілує її). Та не сидіть довго, бо знаєш, тобі шкодить.

Любов. Знаю, знаю, добраніч!

Олімп. Ів. (відходячи). Та не забудь-же зачинити двері!

Любов. Гаразд, гаразд! (Олімп. Ів. виходить).

ВИХІД XIV.

Любов і Орест.

Любов. Добраніч. (Подає руку).

Орест. Ви проганяєте мене? Але-ж я не можу так піти. Мені треба поговорити з вами про те, що точить мене увесь цей вечір. Тепер, як ми з вами йшли туди й назад, ви до мене й десяти слів не промовили .. Любо, перше між нами не було так.

Любов. Багато такого, що перше було, тепер мусить бути зовсім, зовсім инакше...

Орест. Любо, як ви це сказали? Нащо ви це говорите? (Пауза). Ви якось чудно поводитесь зо мною останнього часу. Ви немов умисне тікаєте від мене; як тільки я прийду, ви зараз знаходите діло на місті, або посилаєте по Олександру

Вікторовну, щоб грати в чотирі руки. І сьогодні ви не дарма так гаряче просили її зостатись. Часом я цілий день стараюсь почути від вас хоч одно ласкаве слово, жду того слова, як старець милостині, і часто даремне... Сьогодні оце ввечері, здавалося мені, ви повернулись до давнього дружнього тону, а тепер знов... (Люба сидить, опустивши очі, мовчазна, нерухома). Що з вами? Ви мовчазні? Ви навіть дивитись на мене не хочете? Чи я маю йти собі геть від вас?

Любов (глухим голосом, повагом). Як уважаєте!

Орест. Любо, це для мене просто.. (Поривається до неї, але спиняється, одвертає лице і одступає).

Любов (раптово встала, схопила його за руку обома руками). Оресте, простіть! Я не знаю... Мені вас так шкода, так жаль!.. (Пускає його руку, падає на коліна, припадає до крісла й ридає)

Орест (кидається до неї). Люба! моя Люба, моя дорога. Чого ти, що з тобою?

Любов (встає, говорить між риданням). Не зовіть мене своєю; я не хочу бути вашим злим духом, вампіром.

Орест. Доле моя, що ти кажеш? Не злим духом, не вампіром будеш ти, а будеш моєю зорею, моїм коханням!

Любов (закриває лице руками, немов від жаху). Ох, нащо це слово? Тепер все пропало! Я так хтіла бути вашим другом, вірте мені, більш ніким я не хочу, не можу і не повинна бути... (Знов ридає). Тепер і це пропало.

Орест (докірливо). Любо, сором, сором не мати одваги перед своєю власною душею. Де ж твої

горді речі? Пам'ятаєш, як ти казала, що будеш завжди вільна й одважна? Чи це та одвага? Чи вона в тім, щоб топтати своє серце, губити своє і чуже щастя? Сумна-ж твоя одвага!..

Любов. Мені страшно за тебе, тільки за тебе! Чи стане у нас сили для такого непевного кохання? Що, коли наша блакитна квітка—мрія? Скільки горя, скільки муки тоді?

Орест. Чого жахатись мого слова? Я кохатиму тебе так, як ти того схочеш. Наше кохання буде чисте, як та чарівна троянда. Ти можеш мені одібрати моє життя, моє світло, але мого кохання не можеш одібрати, його вже ніхто не вирве з мого серця, навіть ти. Пізно вже рятувати мене, та й не хочу я такого рятунку.

Любов стоїть мовчки, опустивши голову і руки.

Орест (підходить до неї ближче). Любо, що ти казала: тільки млява і полохлива людина не любить і боїться риску?

Любов (пройшла по хаті разів зо два, з раптовими жестами, далі спинилась біля консолі проти Ореста). Оресте, ти дорікав мені, що в мене бракує одваги, що я боюсь сама собі сказати правду в вічі... я тепер нічого не боюсь, нічого... Слухай! Я люблю тебе, давно люблю, над життя, над щастя, над усе на світі. Люби мене, я щастя хочу!

Орест. Люба, кохана! (Обійма її).

Любов (цілує його, мов у нестямі, потім одхиляється і дивиться йому проникливо в вічі). Ти не пожалуєш об цім? Ти не будеш мені дорікати, не

злякаєшся мене? Будеш любити мене завжди, завжди?

Орест (не слухає її слів, палко цілує). Нащо слова, нащо присяги? Не треба їх! Я тебе люблю і більш нічого не знаю!

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ.

Літнє мешкання. Праворуч будинок з верандою і садком. На авансцені, теж праворуч, альтанка, або трельяж, обернутий до публіки виходом. Ліворуч теж будинок, менший. Далі будинки і сільські хатки в садах. В глибині сцени річка з пологим пісковатим берегом. Ранок. Світло яскраве. Перед здійманням завіси чутно pianissimo гуртовий спів „Пливе човен, води повен“, де далі іде він crescendo. Завіса здіймається і в глибині сцени на річці показується човен з компанією співців.

ВИХІД І.

Човен пристає до берега і з нього виходять Орест, Мілевський, Острожин, Саня і дві панночки. Перша панночка гарненька, в косах у неї лелії річні.

1-ша панночка. Що-ж, панове, будемо кашу варити?

Саня. Та яка там каша? Снідати будемо у нас. (До Мілевського). Сергію, піди, серце, розпоряди, щоб скоріше давали. (Мілевський пішов в будинок ліворуч). Потім погуляємо в лісі, а вогні палити добре тільки увечері.

ВИХІД II.

Ті-ж без Мілевського.

Острожин (до другої панночки). Добре ваші українські пісні придаються замість баркароли, як я не сподівався.

2-га панночка. Чому не сподівались?

Острожин. Де-ж такий контраст: примітив-ний спів полудикого народа і баркарола!

1-ша панночка (до Ореста). Ви, Оресте Ми-хайловичу, умієте через вогонь стрибати?

Орест. Звичайно, вмію.(До Острожина). Чого ви, Острожин, знов лаєтесь.

Острожин. Я?

2-га панночка. Острожин був ласкавий обіз-вати наш народ дикарями.

Острожин. Вибачайте, не дикарями, а полу-дикарями, це різниця, і не тільки ваш тутешній народ, а взагалі. Нашому народу бракує навіть початкової культури, дресировки!

Орест. Спасибі!

1-ша панночка сміється.

Саня. Що-ж, Оресте Михайловичу, дресировка всякому потрібна.

Орест. Позвольте, однак...

1-ша панночка (капризним тоном). Орест Михайловичу, не сваріться, я так не люблю, як люди споряться!

ВИХІД III.

Ті-ж і Мілевський.

Мілевський (виходить з будинку). Вже все готово, Санічко.

Саня. Гаразд. Ти-б, Сергію, пішов. (Мілевський подається до човна. Орест і Острожин собі. Саня до них). Не турбуйтесь, панове, він може й сам забрати

там небагато. (Паничі все-таки йдуть) Забери там і весла, Сергію, а то ще хто вкраде.

Мілевськай (од берега озивається). Добре!

2-га панночка. Яка-ж ваша домівка, Саню? Добре врядились?

Саня. Так собі, по-літньому. От прийдеш до мене у місті, там буде не те, я хочу справжній европейський салон врядити. Знаєш, в Росії здебільшого навіть заможні люди не вміють впорядити хати, як слід, а, наприклад, у французів... (Панове вертаються від човнів з веслами і дамськими речами). Ну, просимо, панове! (Подається до будиночку).

Орест. Та я хтів ще до матери зайти.

Мілевський. Ще зайдете, маєте час, ходіть, ходіть; не зражуйте товариства. (Ідуть з Орестом вперед: панночки з Острожиним трохи відстали).

2-га панночка (стиха). Хто-б міг думати, щоб з Мілевського вийшов такий взірцевий чоловік і господар дому.

Острожин. Ба! все то дресировка! (Сміючись, входять на ґанок, потім у двері будинку).

ВИХІД IV.

З будинку ліворуч на веранду виходить Любов. В руках у неї складний стілець і скринька з красками. Вона становить стілець, сідає боком до публіки, одчиняє скриньку, виймає палітру і пензлі, набирає красок і починає малювати на дощечці, вправленій в віко скриньки, від часу до часу поглядаючи на річку. Вид у неї змарнілий, немов заклопотаний. Згодом зітхає, становить скриньку долі, підпирає голову руками, а лікті впирає в коліна й задумується.

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN

ВИХІД V.

Любов, лікар входить справа, з вудкою і кошиком у руках.

Лікар (гукає). Здорові, панночко!

Любов (кинулась, аж затремтіла). Здорові! Ох! злякали ви мене!

Лікар. Чого? Ви думали, може, що це не я гукаю, а який перелесник? (Зіходить на веранду і подає Любі руку). Ну, здорові ще раз! (Сідає на сходах).

Любов вітається з ним.

Лікар. Що це ви, панночко, такі сьогодні якісь знервовані? Може нездорові?

Любов. Хто його знає, так якось не по собі; голова болить і якось серце заходиться... не виспалась, певне.

Лікар. Чого-ж це так, душно було?

Любов Ні, окрім того, так мені якось було не то сумно, не то страшно, трудно розказати. Сиділа я вчора в своїй хаті, писала листи довго, тіточка вже спала і чогось мене такий острах взяв. От не вірю я в жадні пречуття, але так все здавалось, немов щось має статись недобре у нас, чи з тіточкою, чи що... Я пішла собі понад річку. От сама не боялась іти, бо я не того боялась, що навколо мене, а якось самої себе страшно, того, що в мені. Мені здавалось, що от-от я мушу чогось закричати не своїм голосом і всіх вжахнути. Я довго стояла над річкою, було так темно, і в ній немов щось ворушилось, росло... і раптом мені подумалось: ах, це зо мною самою

буде нещастя... Я стояла, аж поки став біліти день; тоді я пішла спати. І таке мені снилось недобре... Мені снився страх, почуття страху, без причини. Ах, взагалі мені тепер такі сни сняться, такі тяжкі сни! І чого це, скажіть?

Лікар. Ет, все то, панночко, нерви. От я вам cali bromati пропишу, або щось такого. Це нічого, це з панночками часто буває.

Любов (всміхнувшись). Чого-ж власне з панночками, а з паніями?

Лікар. Е, з паніями там вже инша річ, там більше так, з пересердя, знаєте, часами, ну там істерика, млості... А у панночки воно певно так, пречуття, страхи. Бо що-ж, маєте собі, живе панночка на дозвілі, читає, мріями усякими займається і серця нікому розказати, а воно собі молоде, ну не без того, щоб там якої, як то кажуть, присухи не було. Дівоче серце не камінь.

Любов. Ну, хіба-ж у замужніх жінок не буває часом ще більше горя?

Лікар. Е, все то, знаєте, не те. Там уже хіба, борони боже, якого нещастя!., Людина собі встановилась, вибрала собі свою лінію, має обов'язки, сім'ю, тут уже ніколи настроюватись на романтичний лад. Та вже-ж недарма по статистиці так виходить, що між одружніми людьми менше буває нервових і душевних хвороб. Спокійне, впорядковане життя — найкращий лік проти всяких справжніх і можливих хвороб.

Любов. Так, я про це читала. Ну, а як ви думаєте, наприклад, мені одна товаришка писала, ви її не знаєте, вона в Петербурзі,—от у неї мати

померла з сухот. А тепер ця товаришка заміж має виходить. Правда-ж, це не гаразд.

Лікар. Ваша-ж товаришка здорова сама?

Любов. Та здорова до якого часу.

Лікар. Ну, то й дай їй боже в добрий час! Як станемо розбирати, в кого яка мати та дід, та баба, то половину людей прийдеться хіба в ченці постригти. Знаю я таких, що здається всі ворони кракали на їх шлюб, а вони собі живуть любесенько, дарма, що у Крафт-Ебінга та Вейсмана благословенія не просили. Думаєте, добро яке з того бурлакування? де там! Старий кавалер, то так, все одно, як старий собака, вірте моїй совісті! з власного досвіду кажу. (Сміється, Люба теж).

Любов: От так атестат старим кавалерам! чи то й старим паннам такий самий?

Лікар. Бог з ними, я їх боюся зачіпати, це, знаєте, genus irritabile! (Сміється).

ВИХІД VI.

Саня, Мілевський, Орест, Острожин і панночки. Саня з робочим кошичком, перша панночка з вудкою, друга з сачком. Острожин несе посуду з приманкою для риби, плед, килимок і складаний стільчик. Мілевський прямує до лікаря, переймає стільчик з правої руки в ліву і вітається з лікарем.

Мілевський. Почув я з хати олімпійський сміх і зараз подумав, значить, наш ескулап тут! (Завваживши вудку). А, і ви узброєні?

Лікар. Та що ж, думаю собі, ачей же й на мене якийсь дурний карась набіжить, невже он я дурніший від усіх карасів, щоб так-таки ні одного не вловить?

Мілевський (до лікаря). Ну, то ходім разом, виберем місце.

Виходять обидва.

ВИХІД VII.

Ті-ж без лікаря і Мілевського.

Орест (підходить до Любови). Добридень, Любо! (Тихше). Ти підеш з нами?

Любов (холодно). Добридень. Ні, не піду.

Орест. Чому?

Любов. Так, без мене обійдеться. (Повертається до Сані). Здорова! Ви були аж у місті?

1-ша панна (оддалі стоїть, з Любов'ю не вітається, не знайома). Оресте Михайловичу, у мене гачка нема! Поможіть.

Орест відходить нехотя до неї. Любов прикро глянула в той бік.

Саня (до Любови). Так, от і Ореста Михайловича зустріли там на пристані, в чаянії парохода, та її забрали з собою. (Виходить, обмахуючись листком пальмовим).

Острожин (вітається з Любою). Що це ви, Любов Олександровно, до наших parties de plaisir не пристаєте? Чи здорові?

Любов (неуважно, все поглядаючи на Ореста і 1-шу панну). Ви давно приїхали? Я якось не чула!

Острожин. Ні, недавно! (Глянув на посуду з приманкою, що держить у руках, стиха промовив). Фу, однак, це досить, противна штука! (Нишком одійшов і поставив долі).

1-ша панна (говорить з Орестом під час роз-

мови Люби з ншими). Ви, здається, нудитесь сьогодні, Оресте Михайловичу?

Орест. Ні, то вам так здається.

1-ша панна. Ні, у вас чудна натура, ви, наприклад, казали, що вам тут не пишеться, а тим часом ви на лоні природи...

Орест. Часом одного лона природи буває мало.

1-ша панна (кокетливо спускає очі). Так, це правда.

Орест. Недарма люди завжди старались заселити порожні ліси і води німфами, русалками, взагалі чимсь живим, хоч-би й фантастичним, вимареним. Окрім того для літературної роботи треба духовної рівноваги, певне...

Острожин (озивається). Навпаки, літератор наших часів мусить відчувати на собі всі підвищення і пониження температури громадського організму.

Орест (не вважаючи на нього). От цеї рівноваги я не вмію осягти самохіть. Я не належу до школи parnassiens.

Любов (озивається різко). Але я не думала досі, що ви до символістів належите!

Орест. Я? До символістів?

Любов (не відповідає. До неї підходить друга панна, вітається). Давно ми з вами не бачились?

Острожин (до Сані). А мені подобаються символісти.

Саня. Невже?

Острожин. Серйозно. (Таємничим голосом, розводячи руками без ладу). „Мої блідожовті мрії спустились на серце твоє“. Знаєте, щось таке таємниче... немов павуки хрестовії...

Саня (сміється). Ет!

2-га панна (до Люби). Вас можна повіншувати?

Любов. З чим?

2-га панна. Мені казали, що ви заручені.

Любов. Спасибі за новину. З ким-же це?

2-га панна (оглядається на Ореста). Ах, вибачайте, це значить так собі чутка. А мені переказували, як щось певного.

Любов. Цікава-б я знати психологію спеціялістів по чужих справах, певне це якісь великі альтруїсти, бо вже-ж напевне їм на свої справи часу не зостається.

Саня (до товариства). Ходім-же, панове! Що ми тут печемось! та ходи-ж і ти, Любочко!

Любов. Ні, я не можу.

Саня. Ну, як уважаєш. Оресте Михайловичу, а де-ж ваша вудка?

Орест. Я може згодом прийду, мені справді треба до матери зайти на який час.

1-ша панна. Приходьте-ж, ви обіцяли показати мені, як ловити сачком.

Товариство рушає.

ВИХІД VIII.

Любов і Орест.

Любов сидить, опустивши очі. Орест зійшов на веранду, став, прислонився до стовпа, дивиться на неї, вона встає, немов хоче йти геть.

Орест. Любо!

Любов (спиняється, але не здіймає очей). Що? Іди до матери, ти-ж казав, тобі треба.

Орест. Я сказав для того, щоб тільки не йти з ними.

Любов. Даремне. Можна було піти.

Орест. Ти чогось чудна сьогодні, якось розстроєна, змарніла, чи не слаба ти? Я ще вчора помічав...

Любов (зміняє тон холодний саркастичний на палкий). Вчора помічав... а сьогодні цілий ранок тобі було даремнісінько!

Орест. Любо! Бог з тобою. Я увесь час тільки і думав, як-би відчепитись від цього осоружного товариства.

Любов. Ах, на бога, „осоружного“! від якого часу воно тобі осоружним стало?

Орест. Від того, як ти перестала в ньому бувати.

Любов. Чого-ж мені бувати в ньому? Щоб кидати тінь і там? Мало тобі й так тої тіни?.

Орест. Сором тобі таке говорити.

Любов. Не думай, що я нічого не розумію. (На ці слова входить мати Ореста з боку і спиняється за треляжем). Що-ж, іди, іди від мене на лоно природи, там може як раз знайдеш і русалочку з леліями річними в косах!

Орест (ледве стримуючись). Ну, Любо, це вже щось таке, чого я зовсім не розумію. Це не подібно до тебе, я навіть на змагаюсь.

Любов (іронічно). Ах, яка лагідність голубина! (Раптом заходиться істеричним плачем і кидається в хату).

Орест хоче бігти за Любою.

Мати (гукає). Оресте!

Орест (спиняється). Я зараз, мамо. Пожди! (Хоче ввійти за Любою).

ВИХІД IX.

Орест і пані Груїчева.

Груїчева (виходить на веранду, бере Ореста за руку). Ні, Оресте, пожди, ти мусиш вислухати мене.

Орест. Мамо, як раз ти вибрала невластивий час для розмов, я тепер не в такому настрою.

Груїчева. Нема часу вибирати настроїв. Прости, я буду без передмов. Слухай, твої відносини до Люби дуже не тішать мене.

Орест. Що ти бачиш лихого в нашій приязні?

Груїчева. Слово приязнь тут не підходить; між друзями не буває таких сцен, як от тільки-що була. Що казати, усі вважають вас все одно, що зарученими; мені вже не раз натякали на це. А тим часом ти сам знаєш, що це не до ладу. Ти мусиш подумати про це і не заводити справи далеко, а розійтись, поки є час.

Орест. Чого-ж розійтись?

Груїчева. А який-же по-твоєму вихід? Хіба-ж краще дражнити її і себе? Так-же довго тривати не може, це фальшиво і тяжко, гра в якусь надземну любов пристала хіба підліткам, і я ніколи не повірю, щоб Люба була справді такою дитинкою, як вона з себе удає. Їй не 16 літ. Вона просто дуже зручно розлічила всі ходи.

Орест. Мамо, я прошу тебе не говорити так про Любу: инакше я не можу розмовляти далі.

Груїчева. Будь ласка, я маю право вимовляти свої думки і не добирати стилю для рідного сина. Ну, а чим-же ти об'ясниш те, що вона тримає тебе коло себе, мов на ретязі тримає, як павук....

Орест. Ну, це ще хто його зна, хто кого більше тримає.

Груїчева. Звісно, вона тебе. Що з того, що вона не зветься твоєю жінкою? Так найкраще, всі права і жадного обов'язку.

Орест. Мамо, ти сама собі перечиш. Це навіть проти всякої логіки.

Груїчева. А де-ж у вас логіка? Високі теорії, нова мораль!... Добра мораль, зав'язати світ людині. Ні, не буде цього, я не дам тебе на поталу цій demi-vièrge, цій упириці. Ти мусиш покинути її.

Орест. Цього не буде ніколи, ніколи, скоріш я життя покину! Ти не маєш права вимагати цього!

Груїчева. Оресте! Я маю право на тебе. Я тебе викохала, виростила, тобі все життя віддала, нема такої жертви, якої я-б для тебе не принесла.

Орест. Я від тебе ніколи ніяких жертов не просив і тепер не прошу, а ти хочеш відібрати від мене життя, моє щастя, це просто егоїзм, насильство.

Груїчева. Оресте, Оресте, дитино моя! Що ти говориш, я-ж для тебе на все готова! Женись, покинь мене, роби, що хочеш, тільки не губи себе. Хіба-ж ти не знаєш, що утопиш себе, як оженишся з нею? Її-ж мати божевільна була....

Орест. Яке мені діло до її матери?

Груїчева. О, нещастя моє, невже-ж ти візьмеш за себе цю божевільну!

З вікна чути крик Люби.

Орест. Так, я візьму її або сам збожеволію, коли ти того хочеш. (Раптово іде геть, мати хапає його за руку, він вириває і кидається до будинку праворуч).

Груїчева. Оресте, Оресте! (Орест входить у двері). Боже мій, боже! (Виходить, схопивши голову руками).

ВИХІД X.

Орест і Любов.

Любов (вибігає на веранду, одною рукою тримається за голову, другою одвертає від себе Ореста). Лиши мене, лиши мене, все скінчено, я виїду, ми більш не побачимось. Твоя мати має рацію, ти не повинен брати якоїсь божевільної.

Орест. Любо, прости їй, це просто заздрість материнська, вона не звикла ділити мене ні з ким, потім вона побачить, яке щастя ти мені даси, і перша попросить у тебе пробачення.

Любов. Ні, ні, вона правду казала. Я упириця, я п'ю з тебе кров....

Орест. Доле моя, що ти говориш? ти просто розстроєна сьогодні! заспокойся! Забудь ти цю нещасну розмову, що тобі до того? Я-ж тебе люблю, як і перше, ні, більше, ніж перше!

Любов (плаче, припавши до колони). О, наша блакитна квітка, що з нею сталось!

Орест Не жалуй,—що сталось, мусить статись, будем брати те, що дає життя.

Любов. Не можу, не маю права...

Орест. Право! Я знаю тільки одно право на щастя. А яке-ж ти маєш право віддавати мене в жертву якійсь фантазії, якійсь фікції? Ти-ж знаєш, що, кидаючи мене, ти губиш мене з тілом і душею, у мене нічого не зостанеться в житті без тебе.

Любов (пересилює себе, перестає плакати, кладе йому руку на плече). Ні, коханий, не кажи цього, у тебе зостанеться твій талан.

Орест. Він загине без тебе, бо ти моя муза, ти моя поезія. Я тепер нічого не пишу, бо я не маю думок в голові окрім одної, що ти не моя і що я не можу так жити... Ти хочеш загубити навіки мене, мою славу і все, що я міг-би зробити, бо я чую в собі вогонь, він міг-би дива створити, але ти хочеш вгасити його. Що-ж, нехай гасне, мені тепер нічого не жаль...

Любов. Оресте, о, як мені тяжко це говорить! Ти молодий, ти можеш пережити, забути це все, знайдеш собі кращу.

Орест (здіймає різко голос). Не ображай мене, я не хочу терпіти цього. Кращої від тебе нема на світі, а хоч би й була, то мені її не треба. О, якби ти мене любила так, як я тебе!

Любов Оресте, ти знаєш, що я люблю тебе, що я тільки тебе на світі кохаю.

Орест. Хто любить, той не віддасть любого в жертву мертвій теорії, мріям кабінетним.

Любов (подається до нього, але затримується з жахом). А що, коли це не мрії?

Орест. Дарма. З тобою я на все готовий. Все, все ділитиму з тобою...

Любов. Навіть божевілля...

Орест. Так, все! Тільки будь моя! Скажи: моя? (Обіймає її, цілує).

Любов (замираючим голосом). Твоя.. (Мліє, опускається і падає з його обіймів додолу, як нежива).

Орест (припадає до неї). Любо, Любо, що з тобою? Ах, вона, мов нежива! Я її убив! Любо, Любо, прокинься!

Любов (прокидається після млости). Ах, оце я й лежу? (Схоплюється жваво і легко; до Ореста). Ти нащо мене додолу кинув? Бач який!

Орест. Тобі краще, серденько? Що тобі, Любо?

Любов. Ех, що там! Мені так добре! Я така щаслива! (Кидається йому на шию). І ти щасливий, правда?

Орест. Правда, моє щастя, моя! Коли-ж ми вже будемо навіки вкупі? Коли ти назовеш мене дружиною привселюдно?

Любов. Ходім! (Бере його за руку).

Орест. Куди?

Любов. До церкви.

Орест (трохи злякано). Чого?

Любов. До вінця.

Орест. Ні, мила, не жартуй, скажи! Чи до жартів тепер?

Любов. Які там жарти? Нас уже давно ждуть... Ах, стривай, я-ж не вбрана, це нічого, я зараз! хвилиночку, хвилиночку! (Біжить на веранду, спиняється, обертається і посилає Орестові скілька поцілунків рукою). В мить, моє кохання!..Тьотя Липо, де моя біла сукня? (Зникла в дверях).

Орест. Що з тобою, Любо? (Біжить до дверей, Люба раптово кинула дверьми, замкнула їх. Чутно її голос: „Тобі не можна; жених не повинен бути в хаті, поки молода вбирається“. Орест стукається в двері, йому ніхто не одчиняє. Він біжить до будинку ліворуч). Сергію Павловичу, Олександро Вікторовно! Хто-небудь, на бога! Рятуйте, поможіть! (Вбігає в двері, згодом вибігає знов). Ніде нікого! О, господи! (Знов кидається до будинку праворуч і стукається, далі забігає за будинок і звідти чутно, як він стукає).

ВИХІД XI.

Любов в білому пенюарі з розпущеним волоссям, у руках шапочка амазонка з довгим вуалем. Олімпіяда Івановна за нею, перелякана, сама не своя

Олімп. Ів. Любочко, годі, годі! Ах, що з тобою?

Любов. Білого не знайшла, все одно, тепер і чорне в моді. (Одриває вуаль од шляпки, рве квітки на вазонах, що стоять на веранді і вкупі з вуалем чіпляє їх на голові собі). З живими оригінальніше буде!

ВИХІД XII.

Саня, Мілевський, Орест, Олімпіяда Івановна і Любов.

Саня (побачивши Любу, стала здивована). Що це таке?

Орест (до Мілевського). Де лікар, де лікар скоріше...

Саня хапає чоловіка за руку.

Любов. Я вже готова. Тільки роль виучу; по весіллі мій дебют. (Іде на веранду, звідти декламує монолог Джульети).

Летіте в чвал, ви румаки огнисті,
До Фебових палат; візник такий,
Як Фаетон, хай вас жене на захід,
Хай миттю вас покриє хмарна ніч.
Спусти запону щільну, гречна нічко,
Ходи, матроно, в простих чорних шатах
Прийди, Ромео, ти мій день вночі,
Бо ти лежатимеш на крилах ночи,
Як перший сніг на ворона крилі...
О! мій Ромео!

(Кидається обіймати, Орест хапає її за руку).

Любов. Ходім, ходім, пора! Ай, пусти мені руку! Геть, я сама тебе не хочу, лютий, бери собі Саню! (Виривається, біжить до Сані, бере її за плечі і пхає до Ореста). Цілуйтесь!

Саня. Ой, рятуйте! (Біжить у свій дім і з гуком замикає двері).

Любов (до Мілевського). Як це досі не бачила, що у вас такі гарні вуси? (Бере його за лице і повертає до себе). Тільки шкода, що од них чорні метелики на руці зостаються. Часто ваша жінка миє рученята? (Сміється). Як ви казали: любов — це балерина! Значить, я балерина. (Зриває з себе вуаль, має ним над головою, кидає і ловить квітки, танцюючи шпарко вколо, немов вальса; пробігає біля Ореста, умисне чіпляє його вуалем. Орест хоче затримати її, вона зручно ухиляється і збігає на веранду).

Мілевський (до Олімпіяди Івановни). Може-б їй дати що для заспокоєння. Я принесу капель. (Виходить).

ВИХІД XIII.

Ті-ж без Мілевського і Сані. Лікар входить справа. Олімп. Ів. кидається до нього, показує на Любу, мімічна розмова між ними.

Любов. А, Яків Григорович? вставайте тут. (Показує на місце перед сходами на веранду). Я з вас намалюю Гіппократа, Сократа, а ви, тьотю Липо, будете Ксантіппа! Ха-ха! Не хочете! (Бере великого пензля, шпарко маже по дощечці, потім кидає скриньку на землю, фарби і пензлі розсипаються). Пісок пристане, буде добрий грунт, а то Крицький каже, що у мене грунту нема. А я йому казала, що я Жанна д'Арк. (З величним жестом). „Горітиме святая оріфлама".

Лікар (підходить до неї, бере за руку). Любов Олександровно, як ви тепер маєтесь? Ви ранком скаржились, що у вас голова болить, а тепер вам краще?

Любов. О, боже мій! (Весело). І тут болить, і тут, і тут! (Показує на голову, на руки, шпарким і тремтячим рухом пробігає руками по всьому тілі). Але це нічого, nur ein kranker Mensch ist Mentsch! Ідіть собі спати, я не держу вас.

Лікар (до Олімп. Ів.). Ідіть, приготуйте холодну ванну. (Олімп. Ів. виходить).

Любов. Ай, змова! Утопити мене хотять, кажуть, я божевільна! (Кричить і плаче).

Орест (до Люби). Любо!

Любов (штовха його). Іди! (Біжить до лікаря і шепче йому на вухо). Я йому не вірю, у його

„mania grandiosa“ він думає, що він Данте, ха-ха-ха! А от я йому на злість. Слухайте:

В синім морі тануть золоті хмаринки,
В небі ні зориньки,
Над водою в'ється ластівочка швидко,
Вже її не видко.
Серце кришталеве, золоте кохання.
Дарма залицяння.

(Дивиться зальотно на Ореста: той закриває лице руками). Ха-ха-ха! Jalusie d'artiste! (Раптом обіймає і цілує лікаря). Чому ви не женитесь, Яків Григорович, вам-би треба жіночку молоденьку, гарненьку. (Лічить йому волосся на голові). Один, два, три, чотирі, е, більше, ніж у Бісмарка!.. Вони думають, що я... (Торкає себе пальцем по лобі). Я завжди була така; так веселіше, от я вам розкажу. (Говорить жваво з веселим, але напруженим виразом лиця, немов згадує, чи ловить нитку ідей. Тон рішучий, переконуючий; де далі все швидче говорить). Я була душею товариства, а потім вони всі так співали, співали, ні, правда, грали, ні, зовсім не те, я їм розказала одну дуже смішну історію... а вони зажурились. Дивіться, он летюча рибка! А ну, хто швидче! (Біжить швидко до річки. Орест переймає і ловить її за талію. Олімп. Ів. входить наполовину її монолога, ридає, лікар захожується коло неї).

Любов (плеще в долоні). Я виграла, я виграла, о, щастя!

Орест. Любо, Любо! рятуйте, та що це таке?

Любов (тихо, понизивши голос, здивовано). Ти не даєш мені зловити щастя?

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Хата, які звичайно бувають на російських курортах, як наприклад, в Ялті: окрім звичайної дачної постанови на авансцені зліва стоїть chaise-longue, ліжка немає; хата, як видно, не спальня, а ніби салон. Праворуч двері в кімнату Люби, на середній стіні двері до виходу, ліворуч теж двері, але вони не одчиняються.

ВИХІД І.

Олімп. Ів. сама, стоїть біля правих дверей, притулившись до одвірка немов прислухається до розмови, що за дверима, Чути за дверима турчання стільця, чийсь голос: „моє шанування“ і Любине теж „до побачення, доктор!“ Олімп. Ів. шпарко відступає від дверей і подається на супротивний кінець хати.

ВИХІД ІІ.

Олімп. Ів. і психіятр, молодий доктор виходить, за ним зачиняються двері.

Олімп. Ів. (тихо). Ну, що доктор?

Психіятр (теж тихо, взагалі вся розмова ведеться в півголоса). Нічого особливого, тільки все-таки осторога не вадить!

Олімп. Ів. Як-же це доктор?

Психіятр. Найбільше стерегтися шкідливих впливів, нервових роздражнень, прикористей.

Олімп. Ів. Та де-ж од них сховаєшся? Любочка така чутлива. Правда, тепер вона тихіша,

спокійніша стала ніж давніше. Отак тільки часом розплачеться, розсердиться, а потім нічого, знов спокійна...

Психіятр (до себе). Ну, цей спокій...

Олімп. Ів. Що ви кажете?

Психіятр. Нічого. Я хтів сказати, що невеличкі розривки теж були-б корисні. (Усміхається). Ми не лікуємо нудотою.

Олімп. Ів. Та аби вона хтіла, я їй не буду перечити. Коли вона все каже, що втомлена, нічого не хоче. А сьогодні я оце вас попросила прийти, щось на голову скаржилась, так каже...

Психіятр. Знаю, вона мені казала... (Задумавсь). Ви кажете, рік минув?

Олімп. Ів. Так.

Психіятр. Ви казали, що це у неї не довго було?

Олімп. Ів. Так, з місяць, і минуло одразу, як рукою зняло.

Психіятор. А рецидивів не було?

Олімп. Ів. Як то?

Психіятр. Часом буває... вертається... періодично...

Олімп. Ів. О, що ви, не дай господи!

Психіятр. Що-ж, знаєте, обачність ніколи не вадить; ми, лікарі, завжди приймаємо на увагу навіть найгірші можливості.

Олімп. Ів. Що-ж треба робити?

Психіятр. Поки-що, все те саме, як я сказав, якщо безсоння і біль голови не уступить перед бромом, тоді попробуєм морфій...

ВИХІД III.

Олімп. Ів, психіятр і Любов на останні слова входить, кидає підозріваючий погляд на тітку і доктора. При її вході вони починають голосно говорити.

Психіятр (до тітки говорить, відступаючи до дверей). Так ви наглянете, щоб ваша небога брала купелі регулярно і щоб увечері пізно не засижувалась.

Олімп. Ів. Гаразд, я вже догляну, аби тільки слухала.

Психіятр. Певно, не треба читати на ніч. Тоді, сподіваюсь, і безсоння мине. Ну, моє вшанування ще раз. (Кланяється обом паням. Люба мовчки вклоняється. Доктор зникає в середніх дверях).

Олімп. Ів. (йому вслід). Бувайте здорові!

За стіною з-за лівих дверей хтось почина грати гами.

ВИХІД IV.

Олімпіяда Івановна і Любов.

Любов. Ах, ції гами! Тьотю Липо, підіть попросіть тую пані, щоб перестала грати, я не можу цього чути!

Олімп. Ів. Але, Любочко, вона вже й так скаржиться, що ми не даєм їй займатись музикою.

Любов. Нехай грає тоді, як мене нема дома.

Олімп. Ів. Ти тепер так рідко виходиш...

Любов. А що-ж, я повинна за-для неї увесь день на сонці пектись? А втім нехай тарабанить, що-ж, все одно вже.

Олімп. Ів. Ну, ну, не сердься, я піду попрошу її. Повинна-ж вона розуміти, що у людини голова болить. (Виходить).

Любов (услід їй). Приходьте скоріш, я не хочу сама зоставатись. (Незабаром гами утихають).

ВИХІД V.

Любов одна, потім Надежда Петровна біля вікна. Бере книжку зо стола, сідає в chaise-longue, пробує читати, але незабаром безсило опускає руку і книжка падає додолу. Люба не звертає на те уваги. „Ах, нічого не розумію, дурна стала!“ Од вікна чутно голос: „Любов Олександровно, чи дома?“ В вікні з'являється жіноча фігура. Любов встає і подається до вікна. „Дома, зайдіть, будьте ласкаві, Надеждо Петровно!“

Надежда Петровна. Ні, Любов Олександровно, не можу, оце веду своїх малих на пісок! (Гукає, одвернувшись од вікна). Маню, Вітю, куди-ж ви? пождіть! (До Люби). Я зайшла, думаю, може й ви з нами, підтримаєте мені компанію.

Любов. Сьогодні ні, Надеждо Петровно, ви вже мені вибачте, розкисла щось.

Над. Петр. Ет, пусте. Це від спеки. От візьміть лишень ваші причандалля, та може якого етюда намалюєте, а я вам почитаю.

Любов. Не йде у мене тепер малювання. Стратила снагу. Не знаю, десь і фарби запропастились.

Над. Петр. Ну, це вже вам гріх так нехтувати свої талани.

Любов. Які там талани? У мене їх і зроду не було.

Над. Петр. Годі, годі, уніженіє паче гордости. Я вже од вашої тіточки довідалась, що ви співаєте, та такі недобрі, що нам не хочете свій хист показати.

Любов. Тьотя Липа згадала торічній сніг. Elles étaient belles les neiges d'antan...

Над. Петр. Ви сьогодні на ліву ногу встали, Любов Олександровно. Ось ходім, справді.

Любов. Ну добре, я може згодом прийду. Все-ж таки переодягтись треба-б.

Над. Петр. Так я вас чекатиму біля нашої купальні. Діти, а де ви? (Одступає від вікна).

ВИХІД VI.

Любов і Олімпіяда Івановна вертається.

Любов (бере стілець, ставить його біля chaise-longue, а сама сідає в chaise-longue). Сядьте біля мене, тіточко. (Олімп. Ів. сідає). Слухайте, нащо ви кликали доктора?

Олімп. Ів. (збентежено). Я, Любочко, не кликала його, він сам прийшов, ми зустрілись...

Любов. Ах, тьотю Липо, хоч я й дурна тепер, та ще не до кінця, і мене не так легко одурити.

Олімп. Ів. (опустивши очі). Та хто-ж тебе дурить?

Любов. Не соромтесь, я знаю, у вас добрі заміри: блаженна лжа... Тільки шкода, користи мало. Я знаю, що коли діло до морфію доходить, то вже кепська справа.

Олімп. Ів. То тобі причулося!

Любов. Що причулося? Ну, от і проговори-

лись. Ех, конспіратор з вас! Та бог з вами, простіть, нащо я справді мучу вас? Я вам уже й так обридла.

Олімп. Ів. Гріх тобі таке казати! (Одвертається).

Любов (бере її за руку, притягає до себе і цілує). Ні, тіточко, люба, я жартую...

Олімп. Ів. Жарти твої...

Любов. Такі-ж, як і я сама—дурні. Ну, годі, не гнівайтесь я знаю, що ви мене любите. (Цілує їй руку, тітка цілує її в голову. Потім Любов склоняє голову тітці до плеча, та гладить їй волосся). А тільки-б краще ви мене не любили, тоді-б я могла собі піти...

Олімп. Ів. Куди, Любо?

Любов. Та зовсім геть, із світа.

Олімп. Ів. Не кажи цього...

Любов (підводить голову і одкидається на спинку крісла). Як ви думаєте, тьотю Липо, для чого люди мусять жити?

Олімп. Ів. Як для чого? Ну, просто для життя.

Любов. А коли життя нема, тоді як?

Олімп. Ів. Як-би-ж це могло буть? Життя нема тоді, коли людина умре, а поки вона живе...

Любов. О, якби завжди було так! А то часто єсть людина на світі і можна подумати, що вона живе, а в ній вже давно нема життя.

Олімп. Ів. То тільки так здається, Любо.

Любов. Здається... може, що й здається, але тоді воно, значить, так і єсть.

Олімп. Ів. Як це?

Любов. Наприклад, коли кому здається, що він щасливий, то він, значить, справді щасливий?

І я раз була щаслива, така щаслива... Нащо мені перебили це щастя... Ах, що я дурницю говорю? Хіба це можна перебити, чи одвернути? Це фатум, це мойра! (Раптово встає і закриває лице руками).

Олімп. Ів. Що тобі, Любочко?

Любов. Ах, нічого, я згадала... Коли-б ви знали, як мені часом буває сором при спогадах, просто хоч крізь землю провалитись... О, невже, невже, знов?..

Олімп. Ів. Не думай про це, ну, що там згадувати? Воно собі минуло, ну, й цур йому, тому нещастю.

Любов. Нещастя!.. все нещастя!.. А коли-ж буде щастя? Ах, тіточко!.. Ну, годі, я знов вас розстроїла. Не вважайте, це так, голова болить, от і видумую. (Мовчить який час). Знаєте, що я вас попрошу? Достаньте мені мій альбом з фотографіями. Він там у скрині.

Олімп. Ів. Що це тобі здумалось?

Любов. Ну, так, я вас прошу!

Олімп. Ів. виходить, Люба співа уривками „Posa la mano“, обриває. „Ой місяцю“, обриває, прислоняється до вікна.

ВИХІД VII.

Любов і Олімп. Ів. входить. Олімп. Ів. несе альбом, Люба бере його в руки, але не розкриває.

Любов. Спасибі, тіточко. Ага, я забула вам сказати: тут ще раніше приходила Надежда Петровна, кликала мене з собою на беріг. Приго-

туйте, будьте ласкаві, мої речі до купелю, то я може піду хутко—вже пора!

Олімп Ів. виходить.

ВИХІД VIII.

Любов сама. Сідає до стола, розкриває альбом, знаходить одну карточку, дивиться на неї якусь хвилину, підперши голову руками, потім витягає фотографію з альбома і читає з другого боку напис тихим голосом і тремтячим „Моїй Беатріче". Припадає до стола головою і тихо плаче, витягнувши руку з карточкою вздовж стола. За вікном чутно голос Мілевського, його самого не видко: „Pardon, madame, дозвольте спитати, чи тут живе м-lle Гощинська?" Жіночий голос відповідає: „Тут, ось її двері". Люба встає швидко, втирає очі, поправляє волосся, подається до дверей одчиняти; одчиняє, на порозі з'являється Мілевський.

ВИХІД IX.

Любов і Мілевський.

Мілевський. Здоровенькі, Любов Олександровно, ну, насилу знайшов вас на цьому Олімпі!

Любов. Звідки це ви, Сергію Петровичу, наче з неба впали?

Мілевський. Та все одно, що з неба, з моря, а воно тепер зовсім як небо—чудове! (Любов сідає біля столу, Мілевський теж).

Любов. Значить, недавно приїхали?

Мілевський. Сьогодні рано.

Любов. І Саня, звичайно, з вами? (Мілевський киває головою, що так). Чому-ж вона сюди не прийшла? Боїться мене?

Мілевський. Отакої, бог з вами! Втомилась, море втомило. До того-ж треба було знайти вас.

Любов. А як-же ви знайшли? Звідки ви довідались моеї адреси?

Мілевський. Зустрівся якось із Крицьким, він мені сказазав; він, здається, був єдиним щасливим, що отримував листи од вас?

Любов. Небагато-ж і він отримував... Ну, що-ж довго ви мене шукали?

Мілевський. Довгенько блукати прийшлось-би Сані, а сьогодні ще така спека; от вона й послала перше мене на розвідки, на тè й чоловіки, щоб жінки не трудились даремне.

Любов. О, то чоловіча роля невдячна, коли так!

Мілевський. Ні, чого-ж? Як раз лицарська роля, обороняти слабших, служити своїй дамі, зате вона обороняє нас від найбезпечніших ворогів—від нас самих; вона вносить в наше життя спокій, певність.

Любов. От як? У вас-же були теорії не такі старосвітські, більше в стилі moderne.

Мілевський. Що ж, Любов Олександровно, tempora mutantur не кінчаю, бо це банально. А що до теорій взагалі, то теорія завжди служить підбрехачем для практики, нічого не доказує і ні до чого не обов'язує.

Любов. Легко жити таким людям на світі, як ви.

Мілевський. Ба, я й не скаржусь на долю, nous sommes des bons amis.

Любов. Як я бачу, то властиво ви дуже мало змінились від тієї пори, як ми з вами бачились.

Милевський. А чого-ж-би мав так уже в ко-

рінь змінитись? Не так то вже й довгий час минув.

Любов. Так... це правда... мені все здається, що це так давно було... Ну, що-ж там нового у нас за цей час?

Мілевський. Та де-що єсть: нове товариство заснувалось, клуб велосипедистів. Зимою у нас був маленький драматичний гурток склався, були спектаклі і не без тріумфів. Запрошували ми до себе Ореста Михайловича, то він не схотів.

Любов. Чому?

Мілевський. Не знаю, одмовлявся слабістю; воно правда, що він таки не здоровий був уже й тоді...

Любов. А що-ж з ним тепер?

Мілевський. Невже він вам нічого не писав?

Любов. Ми не листуємося. (Глянула на Мілевського тривожним нетерплячим поглядом). А що з ним?

Мілевський. Та все нерви... Видно для нього цей рік дорого обійшовся. Оце був я у нього перед виїздом, застав його зовсім у поганому стані, ходить не може, нейрит, чи нервовий паралич, з серцем нелад.

Любов (раптово встає, стискає руки, подається на авансцену так, що стає до Мілевського плечима). Що-ж кажуть лікарі?

Мілевський. Як завжди при нервових хворобах, ні те, ні се. Перевтома—це тепер модне слово і скрізь його тичуть—ну, заборонили писати...

Любов. Заборонили писати! Це варварство, а не керування!

Мілевський. Та він може й так не писавби, справді, він дуже слабий. Та врешті от може хутко самі його побачите; лікарі в Крим посилають.

Любов. Я не побачу його.

Мілевський. Чому? (Любов мовчить). Простіть, Любов Олександровно, я не люблю мішашатись до чужих справ, але на правах приятеля скажу: мені здається, ви занадто раптово увірвали нитку.

Любов. Мені нічого більш не зоставалось.

Мілевський. Але слід було подумати про те, як це на инших одіб'ється.

Любов. Мене ніхто не просив зостатись і зо мною їхати теж ніхто не збирався, навпаки, мені здавалось...

Мілевський. Як бачте, ви помилились... врешті, простіть мене, це все була фатальна помилка, це одразу можна було бачити. Коли люди хотять поставити себе по-за реальною дійсністю...

Любов. Не трудно бути пророком заднім числом...

Мілевський. Знов помиляєтесь і на цей раз умисне, я не раз пробував остерігати і вас, і Ореста Михайловича, але стрівав завжди таку різку одсіч.

Любов. Остерігали! Невже ви думаєте, що можна остерегти кого-небудь жартиками та каламбурами? Остерігали? Я за все своє життя ні від кого не чула поважної, щирої, дружньої остороги. А тепер... о, тепер знайдеться багато дру-

зів, що киватимуть головою та примовлятимуть: а ми-ж казали!..

Милевський. Ви несправедливі до своїх друзів, Любов Олександровно. Врешті це завжди так буває, що людина старається скласти на кого иншого усю свою вину...

Любов (здержано). Вину? Хто-ж по-вашому, винен у цій, як ви кажете, фатальній помилці? (Мілевський мовчить, тільки дивиться на неї). Ви мовчите, але я бачу вашу думку. Ми обоє винні, ніхто в світі не винен. О, ви герої! Раді кидати громи з свого м'якого кубельця на тих, кому доля ніякого притулку не дала! Ви мене остерігали? Чом-же ви не зняли з мене божевілля? Хіба дорікання помагають? (Іронічно) О, ви чулий, гуманний приятель. Чому-ж ви мене не уб'єте? Боїтесь барви крови? Біле убійство легше, менше одваги потрибує! (Гнівно, здійнявши голос). Ідіть від мене краще, не ставайте між нами, нещастя заразливе. Ідіть, ідіть в свій рай, не грайте ролі архангела-карателя! Хваліть бога, що дав вам усі земнії блага, просіть його ласки і надалі. Ідіть, ідіть, вас дружина чекає, ідіть собі!

Мілевський (глянувши на неї). Ви проганяєте мене. Простіть, я ніяк не сподівався, що ви так приймете...

Любов (різко махнувши рукою). Ах, все одно! Можете вважати мене за божевільну, і на тім заспокоїтесь! (Одвертається від нього).

Мілевський. Бувайте здорові, до побачення! Може згодом застану вас в ліпшому настрою! (Швидко виходить).

ВИХІД X.

Любов і Олімп. Ів. вбігає з бокових дверей, кидається до Люби.

Олімп. Ів. Любочко, серце моє, що з тобою, що він тобі сказав?

Любов (ридаючи у неї на плечі). Ах, тьотю, які люди подлі, низькі... їм-же все одно, хоч-би я пропала... Мораль показують... Іще після такої звістки!..

Олімп. Ів. Якої, Любочко, якої звістки?

Любов. Він слабий, він гине через мене...

Олімп. Ів. Хто, хто?

Любов. Ах, він, Орест!

Олімп. Ів. Та може цьому неправда!

Любов. Правда. Цей прийшов умисне, щоб подивитись, як видержу ролю. (Спазматично ридає. За вікном голос: „Вам письмо!“ У вікно хтось кидає листа, він падає додолу).

Олімп. Ів. Годі, годі, не плач, ну, не варт цього той Мілевський, ну, цур йому проклятому, він завжди бреше. Заспокойся, он тобі лист.

Любов. Лист? (Біжить і здіймає листа, дивиться на конверт, потім шпарко розпечатує).

Олімп. Ів. Від кого це; невже?

Любов. Ні, це від Крицького. (Читає).

Олімп. Ів. Що він тобі пише?

Любов. А, як завжди, якісь недомовки. (Читає, раптом сміється полуістерично). І цей туди-ж, докоряє! Зрадили, бачите, його надії! Хто-ж просив надіятись? Я-ж йому писала: поставте надо мною хрест! Чого-ж йому ще треба? (Рве лист і кидає його додолу).

Олімп. Ів. (бере її за талію). Любочко, ти-б пішла одпочила, у тебе-ж голова болить!

Любов. Ви боїтесь!

Олімп. Ів. Бог з тобою, серденько. Я тільки бачу, що вони тебе розстроїли, вибили з нервів. Іди, голубочко, уже і лікарство пора пить і купатись пора йти, я вже все приготувала.

Любов (апатично). Ну, гаразд... (Виходить у праві двері до своєї хати).

Олімпіяда Івановна зітхає і хитає головою, збирається і собі йти з хати, але в цю хвилину одчиняються двері і входить пані Груїчева.

ВИХІД XI.

Олімпіяда Івановна, пані Груїчева, потім Любов.

Груїчева. Чи тут живе?.. (Бачить Олімп. Ів. і не кінчає фрази. Якийсь час дивляться одна на одну).

Олімп. Ів. Марьє Захаровно, ви прийшли...

Груїчева. Мені треба Любов Олександровну бачити. Вона дома?

Олімп. Ів. (тихо). Я вас прошу, не тепер, потім, тепер вона не може вийти до вас.

Груїчева (голосно) Мені конче треба її бачити. Я не піду звідси, поки не побачу її.

Олімп. Ів. Ради бога... (На порозі правих дверей з'являється Люба, бліда, очі опущені). Любо, нащо ти? Марьє Захаровно, я вас...

Любов. Чого ви, тьотю Липо? Коли Марья Захаровна прийшла до нас в гості, то ми повинні...

Груїчева. Я прийшла до вас не в гості, Любов Олександровно!..

Любов. Тим більш. Що я повинна зробити для вас?

Олімп. Ів. Любо!..

Груїчева. Я-б хотіла без свідків.

Любов. Тьотю Липо, вийдіть, зробіть це для мене. (Торкає їй плече, немов віддаляє). Я мушу, инакше не можна.

Олімп. Ів. Вона її замучить... (Виходить, спустивши голову).

ВИХІД XII.

Любов і пані Груїчева.

Любов підходить до п. Груїчевої близько, але рук. вони собі не подають.

Груїчева. Я прийшла просити вас...

Любов. Щоб я виїхала звідси? Будьте певні, я це зроблю.

Груїчева. Ви не вгадали. Мій син прислав мене просить вас прийти до нього.

Любов. Прийти до нього? Ні, це не можливо. Я зважила, що ми більше не побачимось... (зміненим голосом) ніколи.

Груїчева. Ніколи, ви зважили? А подумали ви, чого коштує ваша звага Орестові?

Любов. Я думала, багато думала. Мені здавалось, що иншого виходу нема, і мені ніхто не вказував на инший вихід. Мені здавалось, що мій виїзд не дуже зажурив його.

Груїчева. Звідки-ж ви це знали? Хіба він вам про це писав?

Любов. Власне він мені нічого не писав. Я раніш бачила сама; я зрозуміла, що все скінчено. Чого я маю йти тепер?

Груїчева. Щоб потішити його, ну, коли хочете, щоб забавити його просто.

Любов. Потішити його я не можу, а служити забавкою не хочу.

Груїчева. Ах, який холодний, гордий тон! Звести людину з розуму, витягти з неї здоров'я, а потім грати ображену королеву!..

Любов. Марье Захаровно, ви не знаєте, чого мені коштує цей тон. Ви не маєте права так говорити зо мною!

Груїчева. Права? А яке ви мали право зводити з ума мого сина, одбирати у мене мою дитину?

Любов. Я нікого не зводила з ума, сама тільки сходила.

Груїчева. Я не знаю, хто був гірше божевільний, чи ви під час вашої слабости, чи Орест після.

Любов. Що-ж я з того винна? Я навіть не знала нічого.

Груїчева. Що ви винні? Ви можете ще питати? Ви знали все наперед і грали якусь божевільну гру, ставили на карту щастя, життя Орестове. Ви труїли його що-дня, що-години, потім кинули його отруєного на моїх руках, а самі пішли собі геть, просто рішили справу. І ви ще смієте питати, що ви з того винні?

Любов. Чого-ж я одна винна? Нащо шукати якоїсь вини? Хіба од цього легше? Сам Орест казав...

Груїчева. Що мені до того, що мені до вашої філософії? Моя дитина гине, горить на вогні, я бачу, як він тане день за днем. (Плаче). О, дитино моя, нема-ж у мене сина!

Любов. На бога, скажіть мені, що з ним? Я-ж нічого не знаю! Я готова збожеволіти от цього всього. Що-ж з ним? На бога!

Груїчева. Ах, що з ним? Серце йому щохвилини може розірватись, сам він без руху, без влади, він мучиться так тяжко... (Знов ридає). О, коли-б у вас було серце, якби ви не були каменем!..

Любов. Але що-ж я можу порадити йому, що? Якби можна було його врятувати, я на все готова...

Груїчева. Ідіть до його.

Любов. Ви-ж самі кажете, що я для його отрута.

Груїчева. Так, отрута, отрута! Я знаю це і все-таки вимагаю, щоб ви йшли до його. Аже-ж я вприскую йому морфій, коли він мучиться, даю строфант, щоб врятувати його серце хоч на хвилину. Власними руками, силою готова повести вас до його. У мене вже нема волі, нема сили, я все йому роблю, що він хоче, і знаю, що це його згуба. Він казав, щоб я без вас не верталась. Ідіть до його, ідіть, благаю вас.

Любов (хитає головою, що не піде). Я можу

вбити цим... я дала слово... він сам не хтів... не можу...

Груїчева (падає перед нею на коліна). Я вас ненавижу, я вас убити хотіла-б, але я все для вас зроблю, тільки ідіть! Ідіть до його!

Любов простягає до неї руки, хоче здійняти її, вона ловить руки і цілує їх.

Груїчева. Ідіть, коли у вас є серце, він умирає.

Любов. Бог з вами, що ви? Ну, я не знаю, я піду, я не можу, я збожеволію, я піду, зараз піду. (Одною рукою береться за голову, другою старається підвести Марью Захаровну. Олімп. Ів. вбігає).

ВИХІД XIII.

Ті-ж і Олімпіяда Івановна.

Олімп. Ів. (до п. Груїчевой). Де у вас совість, де у вас серце? Хіба ви не бачите, що ви з нею робите?

Груїчева (встає, трохи опам'яталась). Я хочу тільки, щоб вона обіцяла прийти.

Олімп. Ів. Гетьте звідси, а то я закричу пробі!

Любов (автоматично). Я прийду, прийду!

Груїчева. Ми живем в отелі „Франція“, пам'ятайте. Ми будемо ждати! (Виходить).

ВИХІД XIV.

Ті-ж без п. Груїчевої. Олімп. Ів. тим часом зачиняє двері на гак. Люба опускається додолу, сідає, упирається одною рукою в долівку, другою тре собі лоб і похитується, немов машинально

Олімп. Ів. Любо, ти плачеш, що тобі?

Любов (убитим голосом). Я не плачу, я не можу плакати... Що-ж мені робити, що робити?.

Завіса.

ДІЯ П'ЯТА.

Там-же на курорті. Великий балкон, з нього вид на море і на побережне узгір'я. На балконі, ближче до стіни дому сидить Орест на великому кріслі з коліщатами, біля нього столик з лікарствами, там лежать книжки, газети.

ВИХІД І.

Орест сам, знебулий, слабий; виражає нетерплячку в лиці і в руках, то бере з столика газету або книжку, то знов кидає, часом додолу, пробує здійнятись на ліктях над кріслом, щоб глянути на дорогу, але не може і в безсиллі опускається. Все оце триває не довго, не більше одної-двох хвилин. З'являється Острожин, ще більше метушиться, ніж раніше, рухи ще більш несамовиті. Орест при його з'явленні робить прикрий рух; Острожин цього не завважає, підбігає і трясе Орестову руку.

Острожин. Ах, Оресте Михайловичу! Здумайте собі тільки—насилу вас найшов!

Орест. Вибачайте, мені болить ..

Острожин. А, я й забув, простіть. Тоді на пристані ми якось розрізнились, я навіть не знав, куди ви заїхали, так було досадно! Аж ось оце зустрів вашу пані-матку і довідався од неї...

Орест. Де ви зустріли мою матір?

Острожин. А там на тій улиці, що йде близько церкви. Вона розшукувала якусь знайому і натрапила на мою домівку. Щасливий випадок. А

то ризкував зостатись тут зовсім без товариства, а для нас, людей столичних, це просто смерть...

Орест. Хіба у вас не буває потреби утікти від усякого товариства?

Острожин. Буває, буває, але на хвилину, а потім ні, тягне. Ми отруєні, ми не можемо жить без гашішу.

Орест (безуважно). Без гашішу?

Острожин. Так, так, я називаю це гашішом, отой „обмін думок“ так званий; отой калейдоскоп вражінь, ідей, змагання розуму і почуття, що ми звемо інтелігентним життям. Я приїхав сюди керуватись від нього і вже мені його бракує.

Орест (также безучасно). Тоді що-ж? вертайтесь....

Острожин. Ні, ні, треба хоч трохи поправити машину. Ми, журналісти, в повному значінні цього слова машини. Робота нелюдська, рух несамовитий, тим часом одна шруба зломиться і все пропало...

Орест. Коли пропало, то вже не поправиш.

Острожин. Як ви можете так спокійно? Це-ж, значить, здати себе в архів?

Орест. В архів, то й в архів!

Острожин. Добре це вам говорити, коли ви „іменинник сезона“.

Орест. Я?

Острожин. Авже-ж, ваша драма...

Орест. Я вже про неї забув...

Острожин. Як? її недавно ставили у нас, і для літнього сезона це нечуваний поспіх. Та що там, ви самі либонь знаєте...

Орест. Звідки маю знати?

Острожин. Ну, ну, не вдавайте з себе невинятка. Рецензію Літери небійсь читали?

Орест. Якої Літери?

Острожин. Ах ти, господи! Ну, що ви мене морочите? Та в нашій-же газеті! Невже не читали?

Орест. Ні, щось не трапилось. Я тепер мало читаю газети.

Острожин. Орест Михайлович, не спокушайте долі: вона не любить, коли нею нехтують її фаворити.

Орест. Я ніяк не належу до її фаворитів.

Острожин. Ну, це вже просто гріх так говорити! Такий молодий, в такий короткий час ви завоювали собі таке становище в літературі...

Орест. А ви думаєте, що цього вже досить для того, щоб уважати себе фаворитом долі?

Острожин. Та змилуйтесь! Чи один-же цілий вік клацає зубами даремно, а ви одразу такий шматок урвали....

Орест. Не завидуйте—більше не урву.

Острожин. Я завидую? Ні серйозно, це ви або жартуєте зо мною, або просто перевтома винна... Вам пророчать блискучу прийдешність. Ось послухайте; в наші часи не часто чуєш такий хвалебний тон. (Виймає з кешені згорену скілька раз газету і розгортає її. Орест тим часом старається здійнятись на поручатах і глянути на вулицю. Осторожин читає). На цім тижні наш молодий драматург подарував нам...

Орест. Вибачайте, приступ невралгії. Не можу, простіть!

Острожин (встає). Що вам? Помогти що-небудь?

Орест. Ні, ні, так минеться. Тільки.... я не можу... я мушу зостатись сам... гострий напад...

Острожин. Так я пізніше зайду... А газету покинуть вам?

Орест (киває раз головою і простягає йому руку). Вибачайте... До побачення...

Острожин. До побачення. Ех, ми, інваліди цивілізації! (Виходить)

ВИХІД II.

Орест і пані Груїчева входить.

Орест. Ти сама? (З глухим стогоном закриває лице руками).

Груїчева. Заспокойся...

Орест (перебиває її з гострим жалем в голосі. Це вічне „заспокойся“! Одберуть щастя, життя, а потім „заспокойся“. Хутко заспокоюсь, будь певна!

Груїчева. Ні, Оресте, вона прийде, вона обіцяла прийти.

Орест. Прийде? Коли? Чому не прийшла з тобою? Я-ж казав: не вертайся без неї. А тепер... Ні, ні, вона не прийде, не прийде!.. Ах, чом ти її не привела?

Груїчева Вона не могла зараз прийти, не вбрана була...

Орест. Не вірю! Хіба вона могла-б думати про якісь там убрання тепер? Ні, я знаю, вона

не схотіла, і я цього вартий! О, та проклята хвилина, коли я згодився, щоб вона їхала сама! Проклятий той час, коли я послухав тебе! Я не пішов тоді за нею, тепер вона не хоче йти за мною. Що-ж, мамо, ти повинна радіти з того. Тепер всьому кінець. Вона не хоче мене бачити...

Груїчева. Вона не могла зараз піти.

Орест. Чому?

Груїчева. Вона не зовсім здорова.

Орест. Що ти кажеш? Вона знов.... (Раптом заходиться риданням).

Груїчева. Оресте, бог з тобою, ні, ні, зовсім ні, просто так, трохи голова боліла, трошки нездужає.

Орест. Вона прийшла-б, якби так, ах не кажи мені! О, нащо я тебе послав? Ти їй наговорила, я вже знаю. І як я не подумав, що ти-ж її ненавидиш? Що ти їй казала?

Груїчева. Те, що ти просив,—щоб вона прийшла.

Орест (дивиться на матір проникливо). Те, що я просив? І не дорікала їй, не проклинала? (Мати опустила очі).

Орест. Так, так, не говори, я знаю. І звідки у тебе ця дика ненависть, ця нелюдська жорстокість? Все тобі мало! Убити хочеться! Що вона тобі зробила?

Груїчева. Що вона мені зробила, Оресте? Вона одібрала у мене...

Орест. Годі!... „Одібрала у мене“... „у мене“... от в чім діло... „Мій син Орест, моя власність, хто сміє займати його!“ Ну що-ж, от маєш

тепер власність, приковану, прибиту міцно, тепер її ніхто не займає, втішайся.

Груїчева. Оресте, зглянься надо мною! (Закривається руками).

Орест (здвигає нетерпляче плечима). Ах, ну, годі, ну, прости мене, я не знаю, що говорю... Я не можу бачити твоїх сліз! (Стогне).

Груїчева (підходить до його, обіймає і пригортає його голову). Годі, мій синочку, годі, дитино моя, нічого, нічого, може, знов усе гаразд буде, заспокойся тільки, біднее моє, любее дитя. (Сідає коло нього на стільці).

Орест (одкидається на спинку крісла). Мамочко, принеси мені морфію!..

Груїчева. Як можна, дитя моє, так часто?

Орест. Коли-ж я так мучуся!

Груїчева. Ні, пожди, от вона зараз прийде. (Відходить до перил балкона, дивиться в просторінь).

Орест. Мамо, підкоти мене до перил, я хочу дивитись на дорогу, звідси нічого не видно.

Пані Груїчева підкочує його до того місця, де сама тільки-що стояла.

Орест. Де мій бінокль, мамо, дай мені бінокля.

Груїчева (іде до столика, бере бінокль). Ось він (Подає Орестові).

Орест (дивиться). Здається... вона... іде, іде! (Кидає бінокля). Мамо, іди звідси, вона зараз буде тут.

Груїчева. Оресте, позволь мені зостатися, я боюсь за тебе, я буду тихо стоять, не втручатимусь.

Орест (рішучо, нервово). Ні, ні, лиши мене...

Груїчева (подається до виходу, спиняється, оглядається, Орест схопився за груди). Оресте, я тобі приготую строфанту. (Береться за пляшечку. В цю хвилину на дверях з'являється Люба. Орест глянув на неї, робить розпачливо нетерплячий жест матері, та становить строфант знов на столі і подається до дверей До Люби). Пам'ятайте, що він слабий!

Любов нічого не відповідає, дивиться на Ореста, що поривається підвестись їй назустріч, але не може і опускається, закривши очі рукою, Груїчева виходить.

ВИХІД III.

Любов і Орест. Під час цеї сцени Люба поводиться нерівно, то з повною притомністю, то з приступами отуманеного настрою.

Любов (входить, спиняється в дверях і, глянувши на Ореста, закриває лице руками). Боже мій!

Орест. Любо, ти прийшла... ходи ближче...

Любов (підходить ближче). Що... з вами?

Орест. „З вами"! Любо, я й так покараний, пожалій мене. Не картай...

Любов. Я не картаю... Я не повинна була приходить... Але я не могла... Мене картали... (Хитається, на лиці вираз муки, але без сліз).

Орест. Хто? моя мати вразила тебе? Ти не хтіла йти до мене? Що мені зробить, щоб ти простила мене? Любо, едина моя, не плач! Я життям готов спокутувать ту хвилину, коли я ніби-то по волі розстався з тобою. Я ніколи того не хтів, Любо, невже ти не віриш?

Любов (одвертається, здавленим голосом). Оресте, як я гляну на тебе, такий ти нещасний... О, нащо я прийшла сюди? Вона правду казала, я твоя отрута! Але даремно вона готує строфант проти мене, я піду, не буду труїти... (Наміряється вийти, спиняється, Орест хапає її за руку).

Орест. Ні, на бога! Що це фатум? Знов моя мати між нами? Любо, забудь про неї, не думай, я тисячу раз зрікаюся її і слів її. Ти отрута? Хто може це сказать? Та тільки-ж ти й порятуєш мене. Моя слабість, моє нещастя мине, зникне раптом, тільки скажи мені слово, одно слово!

Любов (під час, як він говорить, старається заспокоїтись, далі визволяє свою руку і говорить, стримуючи сльози і нервове тремтіння). Оресте, ні, пізно вже, все було скінчено, так треба було... Колись ми були друзі, пожалуємо-ж тепер... (Уриває).

Орест. Так, пожалуймо один одного, пожалуй-же ти мене. За що ж я гину марно, зовсім марно? Я не взяв нічого від життя, я так не дамся. Я хочу щастя!

Любов. Щастя? Ти кажеш, щастя? Де-ж воно? Ох, Оресте, Оресте! Як ти не бачиш того, що ми згоріли, обоє згоріли. Де-ж тут щастя, коли життя вже немає? Нащо цеє все, навіщо? Все одно: вже ніщо, ніщо, ніщо не поможе. (Стає на коліна, притуляється до рук Ореста). Оресте, Оресте, друже мій бідний, друже мій безталанний, за що ми гинемо, защо я тебе загубила? (Ридає).

Орест. Любо, Любо, ти мене з ума зведеш!

Любов (встає). Так, правда... Ах, прощай! (Поривається йти, Орест знов затримує).

Орест. Ні, ні, я сам не знаю, що кажу, я не можу бачити сліз, я тоді сам себе не тямлю.

Любов (сумно і суворо). Я вже не плачу.

Орест. Нема чого плакати, доле моя. Ти прийшла, ми знов укупі і я люблю тебе, кохаю, як перше, ніщо не загинуло, все вернеться, як було колись...

Любов. Так, ти все віриш в дива...

Орест. Вір і ти! Любо, молодість робить дива, я видужаю, я це чую і ти не думай про мене. Тоді було таке щастя, воно зрушило тебе, нерви не витримали, я сам теж не тямив себе тоді. Більше страх вигадав, ніж справді було хвороби. Подумай тільки, подумай, чи варто-ж калічити своє життя, через якусь легку нервову хворобу...

Любов. Легку ти кажеш?

Орест. Та не варт про се й говорити, справді. Ми оселимося тут, будемо жити спокійно, тихо і все загоїться. Я не допущу ніколи нікого турбувати тебе. Я глядітиму тебе так, що й вітрові не дам повіять на тебе. Ти-ж моє щастя єдине, ти моє все. Подумай, чи я-ж можу без тебе жити? Зваж сама, чи можем ми різно розійтись, чи могла-б ти сама зректися мене і нашого щастя? Нащо гинути, коли можна жити і жити щасливо? Я не вірю, що все пропало, і ти не віриш, тільки так говориш, правда? Я знаю, так. Життя перед нами... Коли я буду щасливим, я знов оживу душею, я знаю, я чую, що мій вогонь прокинеться знову і ти побачиш, як лаври я складу тобі до ніг, бо все те буде твоє—і сам

я, і слава моя... Яке це буде життя! Подумай, Любо!..

Любов (жестом наказує, щоб замовк). Годі! Ти отуманюєш мене... Жити трудно і страшно... я не хочу жити. Стривай, не всякий має право жити... Ти кажеш—думати, ох, думати... (Проводить рукою по чолі).

Орест. Це-ж так просто, ти тільки забудь....

Любов (сідає на крісло на бильці, схиляє голову на спинку близько голови Ореста, одною рукою обіймає його. Говорить тихим упалим голосом, немов у полусні). Чекай, Оресте, пожди, любий, поможи мені думати, у мене думок нема... мені здається, що це вже раз було... мені снилось, що я була щаслива, дуже щаслива, я була з тобою і розказувала тобі своє життя, а потім прокинулась і бачу... ні, я не знаю, може тепер сон? Ах, це так тяжко... Я хочу добре пригадати, як це було... я думаю, що це знов буде так... (Тривожно). Що тоді, Оресте? (Щільніш обіймає його, здригнулась).

Орест (тихо, але з жалем). Все одно, що-б не сталось, ми не розлучимось. Не думай нічого...

Любов. Так, не треба, я потім буду думати, тепер втомилась... Тихо, зовсім тихо, так... (Закриває очі і затихає.

Орест (цілує їй руки, потім плечі, шию, обличчя не завважаючи, що вона сливе без пам'яти) Не думай нічого, не треба, я люблю тебе і любитиму завжди. Нехай загину, все одно, хай серце розірветься—од щастя, не од горя. З тобою на все готов! Ти будеш моєю дружиною і будеш жити,

як инші, краще, краще, ніж инші. Ти будеш щаслива, щаслива, щаслива...

Любов (раптово підводить голову). Щаслива, а... а божевілля?

Орест (жахнувсь, але зараз оправивсь і ще палкіше заговорив). Дарма, я перейму його від тебе і все-таки буду щасливий, бо я так хочу.

Любов (в нестямі). І я так хочу. Досить уже горя. Навіщо жертви? Я рада, що ми загинем! Тепер не треба думати, не треба зрікатись? Я жити хочу в-останнє, ми ще не жили, ще не жили! Ох, як я тебе кохаю! (Пригортається міцно). Бери мене, я твоя, тільки тебе кохаю і не боюсь нічого. Про все дарма! Ах!.. я так тебе люблю, тільки тебе! (Цілує в нестямі. Починає говорити між поцілунками; мов непритомна). Більш нікого нема на світі; ми самі удвох і я твоя, уся твоя, уся... (Притулилася міцно, і мов заніміла). Ти мало любиш, ти мусиш, мусиш... умерти і я мушу тебе люби ти, бо я твоя, твоя! (Змінивши тон, шпарко, гостро). Вставай, Оресте! (Сама встає).

Орест (пробує встати, але скрикує від болю і опускається). Ой!

Любов (підходить до Ореста, нахиляється над ним, тривожно). Оресте, глянь мені в очі!

Орест глянув, жахнувся, закрив собі очі руками.

Любов (стрепенула його за руку) Починається? Ти вже бачиш? Тобі страшно? Не бійся! Я знаю, я страшна, але нічого... А що зо мною було? Я про все забула, а тепер я все пригадала... Тільки не треба жахатись, не треба плакать, я все

поправлю, поки не можу. (Іде до столика, бере страфант у пляшечці і наливає в чарку).

Орест. Що ти робиш? (Силкується встати).

Любов. Так треба! (Випиває) Тепер уже не бійся, нічого не буде.

Орест (робить зусилля, встає і нерівним, ненатурально швидким кроком біжить до Люби, тая заточується). Що ти зробила? Рятуйте, хто там? Мамо, рятуйте!

Любов (падає). Мовчи.... і ти мусиш... за мною... Беатріче твоя... квітка... троянда блакитна... так треба... (Вмирає).

ВИХІД IV.

Ті-ж і пані Груїчева.

Груїчева. Вона зомліла? (Бере Любину руку).

Орест (одпихає матір від Люби). Не чіпай, ти її ненавидиш. Вона через тебе отруїлась. (Припадає до Люби, плаче).

Груїчева. Дитино моя, пожалуй себе, зглянься надо мною!

Орест. Покинь мене, мені нікого не жаль, я піду за нею. Нащо мені жити? (Затихає в німому жалю. Мати заломлює над ним руки).

З а в і с а.

1896 р.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 046503378